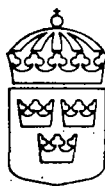

Konstitutionsutskottets betänkande

1987/88:32

om vissa grundlagsfrågor (prop. 1987/88:22 delvis)

KU
1987/88:32

Sammanfattning

I betänkandet behandlas de delar av propositionen om vissa grundlagsfrågor som rör författningen och valsystemet. Propositionen bygger på folkstyrelsekommitténs huvudbetänkande. Förutom yrkanden i följdmotionerna som hör till dessa delar av propositionen behandlar utskottet i betänkandet ett femtiotal yrkanden i motioner som väckts under de allmänna motionstiderna 1987 och 1988.

Utskottet tillstyrker propositionen utom såvitt gäller förslaget om krav på förhandsanmälan till de allmänna valen. Motionskrav på mer likvärdig behandling av de politiska partierna när det gäller valservice föranleder ett förslag om en mindre justering i vallagen och ett tillkännagivande till regeringen. I övrigt avstyrks samtliga motioner.

Reservationer har avgetts i följande frågor: 1. Negativ föreningsrätt (m, fp, c) 2. Reformen på grundlagsområdet, omfattande mandatperiodens längd och den gemensamma valdagen, folkomröstningar, klarare grundlagsregler, personval, upplösningsrätten (c) 3. Valsamverkan mellan partier (c) 4. Fyraprocentsspärren (vpk) 5. Personval (fp) 6. Tidpunkten för kyrkofullmäktigval (m) 7. Folkomröstningar (m, fp) 8. Förstärkt lagprövningsrätt (m) 9. Införande av författningsdomstol (m) 10. Statligt partistöd (fp, c, vpk) 11. Grundlagsreglering av utlandssvenskarnas rösträtt (m, fp, c) 12. Svenska medborgares rösträtt i Schweiz och Förbundsrepubliken Tyskland (m, fp, c) 13. Valprövningsnämndens sammansättning (fp, vpk)

Propositionen

I propositionen hemställer regeringen att riksdagen antar förslagen till

1. lag om ändring i regeringsformen, såvitt nu är i fråga,
2. lag om ändring i vallagen (1972:620),
3. lag om ändring i lagen (1972:704) om kyrkofullmäktigval,
4. lag om ändring i lagen (1987:000) om brevröstning i Förbundsrepubliken Tyskland,
5. lag om ändring i folkomröstningslagen (1979:369),
6. lag om ändring i lagen (1972:625) om statligt stöd till politiska partier.

Beträffande lagförslagen hänvisas till propositionen. De förslag till ändring i regeringsformen som behandlas avser 3 kap. 7 § och 8 kap. 15 §.

Följdmotioner till proposition 1987/88:22

1987/88:K10 av Börje Stensson m.fl. (fp) vari yrkas

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad vi i motionen anført angående möjlighet för minoritet att begära folkomröstning.

4. att riksdagen hos regeringen begär förslag om sådan ändring i lagen om statligt stöd till politiska partier att alla partier som har rätt till kostnadsfria valsedlar också skulle ha rätt till ett partistöd motsvarande ett hushållsutskick.

1987/88:K11 av Alf Svensson (c) vari yrkas

1. att riksdagen avslår regeringens förslag till lag om ändring av regeringsformen vad avser 3 kap. 7 §,

2. att riksdagen antar det till motionen fogade förslaget vad avser regeringsformens 3 kap. 7 §, 8 § samt 9 §,

4. att riksdagen avslår förslaget till lag om ändring av vallagen,

5. att riksdagen avslår förslaget till lag om ändring i lagen om kyrkofullmäktigval,

6. att riksdagen avslår förslaget till lag om ändring i lagen om statligt stöd till politiska partier,

7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om ändrad riksdagsordning, vallag och lag om kyrkofullmäktigval,

8. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om skilda valdagar och fyraåriga mandatperioder.

1987/88:K12 av Erkki Tammenoksa (s) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag till ändring av vallagen så att en registrerad symbol får förekomma tillsammans med partiets namnbeteckning på valsedeln.

1987/88:K13 av Lars Werner m.fl. (vpk) vari yrkas

1. att riksdagen hos regeringen begär förslag om slopande av fyraprocentsspärren vid val till riksdagen,

3. att riksdagen beslutar avslå propositionens förslag till ändring av bl.a. vallagen och regeringsformen 3 kap. 7 §, om förhandsanmälan av partier inför val.

1987/88:K15 av Sylvia Pettersson (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anføres beträffande kyrkovalens förläggning till den gemensamma valdagen.

1987/88:K17 av tredje vice talman Bertil Fiskesjö m.fl. (c) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om fortsatt reformverksamhet på författningsområdet samt om inriktningen av denna reformverksamhet i enlighet med vad som angetts i motionen.

2. att riksdagen avslår förslaget om förhandsanmälan av partier inför val.

1986/87:K201 av tredje vice talman Bertil Fiskesjö m.fl. (c) vari yrkas att riksdagen beslutar att regeringsformen 3 kap. 2 § skall ha den lydelse som anges i motionen.

1986/87:K203 av Lars Werner m.fl. (vpk) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag om slopande av fyraprocentsspärren vid val till riksdagen.

1986/87:K205 av Allan Ekström (m) vari yrkas

1. att riksdagen begär att regeringen tillsätter en parlamentarisk utredning med uppgift att utreda och värdera förekomsten av korporativism i förhållande till statsskickets grunder.

1986/87:K206 av Carl Bildt m.fl. (m) vari yrkas

7. att riksdagen hos regeringen begär utredning om förstärkning av domstolarnas lagprövningsrätt i enlighet med vad som i motionen anförts.

9. att riksdagen uttalar att fyraåriga mandatperioder och skilda valdagar för riksdags- och kommunalval bör införas,

10. att riksdagen uttalar att en kyrkans valdag bör införas i enlighet med vad som anförts i motionen,

14. att riksdagen uttalar att rådgivande folkomröstningar skall kunna äga rum på såväl riks- som kommunalnivå i enlighet med vad som i motionen anförts,

16. att riksdagen hos regeringen begär utredning om införandet av en författningsdomstol i enlighet med vad som i motionen anförts.

1986/87:K207 av Martin Olsson m.fl. (c) vari yrkas att riksdagen beslutar att hos regeringen begära utredning av frågan om förstärkt grundlagsskydd för den enskildes ställning i förhållande till organisationerna samt av frågan om korporativa tendenser i det svenska samhället.

1986/87:K212 av Bengt Westerberg m.fl. (fp) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag till åtgärder för att belysa de korporativa tendenserna i vårt samhälle.

1986/87:K224 av Gunnar Hökmark (m) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär utredning om beslutande folkomröstning i enlighet med vad som ovan anförts.

1986/87:K227 av Alf Svensson (c) vari yrkas

1. att riksdagen beslutar att hos regeringen begära förslag till förändringar av grundlagen så att åtskilda valdagar och fyraåriga mandatperioder införs.

2. att riksdagen beslutar att hos regeringen begära grundlagsförslag i syfte

att ersätta nuvarande mandatfördelningsspärr vid val till riksdagen med ett intrapningssystem enligt vad som anförts i motionen,

3. att riksdagen beslutar att hos regeringen begära förslag till ändring av grundlagen i syfte att skydda rösträtten för svenska medborgare bosatta utomlands i enlighet med vad som anförts i motionen,

4. att riksdagen beslutar att hos regeringen begära förslag till inrättande av författningsdomstol i enlighet med vad som anförts i motionen.

1986/87:K230 av Birgit Friggebo m.fl. (fp) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts angående fyraåriga mandatperioder och skilda valdagar,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om möjligheter till personval till riksdagen.

1986/87:K231 av Rune Rydén m.fl. (m, fp, c) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär en utredning om en förbättring av den konstitutionella kontrollen enligt de riktlinjer som angivits i motionen.

1986/87:K234 av Wivi-Anne Radesjö och Rune Evensson (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om utlandssvenskars rösträtt.

1986/87:K306 av Gunnar Biörck i Värmdö (m) vari yrkas att riksdagen måtte föreslå styrelsen för Riksbankens jubileumsfond att i dess pågående verksamhet med "riksdagsforskning" beakta de i motionen redovisade problemställningarna.

1986/87:K506 av Alf Svensson (c) vari yrkas att riksdagen beslutar att hos regeringen begära förslag om en lag som ger tjänstemän rätt att vägra fatta beslut, då konsekvenserna av en lagtillämpning uppenbarligen strider mot lagstiftarens intentioner.

1986/87:K606 av Margareta Andrén och Carl-Johan Wilson (fp) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag till ändring i lagen om kyrkofullmäktigval så att tryckta valsedlar tillhandahålls vid poströstning till kyrkofullmäktige.

1986/87:K613 av Birgit Friggebo m.fl. (fp) vari yrkas

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts om skilda valdagar.

1986/87:K706 av Lahja Exner m.fl. (s) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag till sådan förändring av vallagen att geografiska namn och ortsnamn inte får användas i en partibeteckning som står på valsedeln vid allmänna val.

1986/87:K707 av Karl-Göran Biörsmark och Börje Stensson (fp) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag till sådan ändring i vallagen att kandidat ej sätts upp på valsedel mot sin vilja.

1986/87:K708 av Alf Svensson (c) vari yrkas

3. att riksdagen beslutar att hos regeringen begära förslag till ändring av lagen om statligt stöd till politiska partier i enlighet med vad som anförts i motionen.

1. att riksdagen beslutar om sådan ändring i 3 kap. 2 § regeringsformen att rösträtt vid val till riksdagen tillkommer svensk medborgare som är eller någon gång har varit bosatt i riket,

Motioner väckta under den allmänna motionstiden 1988

1987/88:K201 av tredje vice talman Bertil Fiskesjö m.fl. (c) vari yrkas att riksdagen beslutar att 3 kap. 2 § regeringsformen skall ha följande lydelse: 2 § Rösträtt vid val till riksdagen tillkommer svensk medborgare som är eller någon gång varit bosatt i riket. Den som icke har uppnått aderton års ålder senast på valdagen har ej rösträtt.

1987/88:K202 av Carl Bildt m.fl. (m) vari yrkas

6. att riksdagen beslutar ändra 11 kap. 14 § regeringsformen i enlighet med vad som i motionen anförts,

7. att riksdagen hos regeringen begär utredning om införandet av en författningsdomstol i enlighet med vad som i motionen anförts,

8. att riksdagen hos regeringen begär förslag till ändring i regeringsformen för att säkerställa den negativa föreningsrätten,

9. att riksdagen uttalar att fyraåriga mandatperioder och skilda valdagar för riksdags- och kommunalval bör införas,

10. att riksdagen uttalar att en kyrkans valdag bör införas i enlighet med vad som anförts i motionen,

15. att riksdagen hos regeringen begär utredning om rådgivande folkomröstningar på såväl riks- som kommunal nivå i enlighet med vad som i motionen anförts.

1987/88:K204 av Gullan Lindblad och Sten Andersson i Malmö (m) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag till ändring i grundlagen för att säkerställa den negativa föreningsrätten.

1987/88:K205 av Martin Olsson m.fl. (c) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär en utredning av frågan om förstärkt grundlagsskydd för den enskildes ställning i förhållande till organisationerna samt av frågan om korporativa tendenser i det svenska samhället.

1987/88:K213 av Britta Bjelle (fp) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär en utredning om införandet av en författningsdomstol i enlighet med vad som anförts i motionen.

1987/88:K215 av Alf Wennerfors m.fl. (m) vari yrkas

1. att riksdagen hos regeringen begär förslag till ändring i regeringsformen för att säkerställa den negativa föreningsrätten.

1987/88:K217 av Birgit Friggebo m.fl. (fp) vari yrkas att riksdagen beslutar om ändring av valprövningsnämndens sammansättning så att alla partier i riksdagen garanteras plats i nämnden.

1987/88:K219 av Gunnar Hökmark (m) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär utredning om beslutande folkomröstning i enlighet med vad som anförts i motionen.

1987/88:K220 av Bengt Harding Olson (fp) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär att en utredning tillsätts med uppgift att föreslå inrättande av ett konstitutionellt råd.

1987/88:K222 av Stig Bertilsson (m) vari yrkas att riksdagen beslutar att rösträtt vid val till riksdagen bör tillkomma även svenska medborgare som är bosatta i utlandet.

1987/88:K225 av Alf Svensson (c) vari yrkas

1. att riksdagen hos regeringen begär förslag till ändringar i grundlagen så att åtskilda valdagar och fyraåriga mandatperioder införs,

2. att riksdagen hos regeringen begär grundlagsförslag i syfte att ersätta nuvarande mandatfördelningsspärren vid val till riksdagen med intrapnings-system enligt vad som anförts i motionen,

3. att riksdagen hos regeringen begär förslag till ändring av grundlagen i syfte att skydda rösträtten för svenska medborgare bosatta utomlands i enlighet med vad som anförts i motionen,

4. att riksdagen hos regeringen begär förslag till inrättande av författnings-domstol i enlighet med vad som anförts i motionen.

1987/88:K226 av Görel Thurdin (c) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär en större översyn av vissa grundlagsfrågor enligt de riktlinjer som anges i motionen.

1987/88:K504 av Alf Svensson (c) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag om en lag som ger offentliga tjänstemän rätt att vägra att fatta beslut, då konsekvenserna av en lagtillämpning uppenbart strider mot lagstiftarens intentioner.

1987/88:K703 av tredje vice talman Bertil Fiskesjö m.fl. (c) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om svenska medborgares röstning i Schweiz och Förbundsrepubliken Tyskland.

1987/88:K708 av Alf Svensson (c) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om valsamverkan,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om generella kriterier för politiska partier för likabehandling vid valservice inför allmänna val,

3. att riksdagen hos regeringen begär förslag till ändring av lagen om statligt stöd till politiska partier i enlighet med vad som anförts i motionen.

Utskottet

I detta betänkande behandlas frågor rörande författningen och valsystemet som aktualiserats i proposition 1987/88:22 om vissa grundlagsfrågor, i följdmotioner till denna och i motioner väckta under de allmänna motionstiderna 1987 och 1988.

I fyra motioner som framlagts under den allmänna motionstiden 1988, nämligen 1987/88:K201, K202 yrkande 6, K217 och K222, finns yrkanden om grundlagsändring. Enligt 8 kap. 15 § regeringsformen skall minst tio månader

förflyta mellan den tidpunkt då ärende om grundlagsändring första gången anmälades i kammaren och valet, såvida inte konstitutionsutskottet genom beslut, som fattas senast vid ärendets beredning och varom minst fem sjättedelar av ledamöterna förenar sig, medger undantag härifrån. Tidsfristen för väckande av grundlagsärende som kan behandlas under innevarande valperiod gick ut den 18 november 1987. Utskottet har emellertid – med begagnande av undantagsregeln i RF 8:15 – medgett att de fyra angivna motionerna behandlas trots att de väckts efter tidsfristens utgång.

Utskottet har tidigare behandlat den i propositionen upptagna frågan om offentliga utskottsutfrågningar (KU 1987/88:18). Återstående delar av propositionen rör riksdagsarbetet och bereds för närvarande inom utskottet med sikte på att framläggas senare under våren. Propositionen bygger på folkstyrelsekommitténs huvudbetänkande (SOU 1987:6) Folkstyrelsens villkor.

1. Organisationernas roll och den negativa föreningsrätten

Propositionen

Kommittén hade i uppdrag att göra en bred analys av folkstyrelsens villkor i dagens och morgondagens samhälle. I denna analys kom kommittén bl.a. in på frågan om organisationernas roll. Kommittén förklarade därvid att grundlagberedningens uttalande att organisationerna "fördjupar demokratin" genom att verka som opinionsbildare vid sidan av partierna alltså gällde. Samtidigt varnade den för de faror för folkstyrelsen som kan ligga i ett stort inflytande för organisationerna över den offentliga beslutsprocessen. En del utvecklingstendenser gav anledning till viss oro och motiverade enligt kommittén fortsatt uppmärksamhet från statsmakternas sida. Staten borde dock iakttäta stor varsamhet när det gäller lagreglering av partiernas och organisationernas verksamhet med hänsyn till åsiktsbildningens frihet. I propositionen understryks dessa uppfattningar.

Motionerna

I tre motioner väckta under allmänna motionstiden 1987 och i en motion från allmänna motionstiden 1988 tas frågan om *organisationernas roll* upp. I motion 1986/87:K205, yrkande 1 av Allan Ekström (m) ställs frågan om inte organisationerna erhållit en maktställning som rent faktiskt går längre än vad som är förenligt med *regeringsformens* stadgande att den offentliga makten utgår från folket. Enligt motionen bör regeringen tillsätta en parlamentarisk utredning med uppgift att utreda och värdera förekomsten av korporativism i förhållande till statsskickets grunder. Även i motion 1986/87:K207 (c) begärs en utredning av de korporativa tendenserna i det svenska samhället. En likalydande motion 1987/88:K205 har väckts under allmänna motionstiden 1988.

I motion 1986/87:K212 (fp) analyseras förhållandet mellan särintressen och allmänintressen i det svenska samhället. Motionärerna menar att maktbalansen rubbats till förmån för de organiserade särintressena. Balansen måste återställas för att värna den politiska jämlikheten, den samhällsli-

ga effektiviteten och den individuella integriteten. En rad åtgärder föreslås i syfte att minska de korporativa tendenserna i samhället. Motionen utmynnar i ett förslag till hemställan hos regeringen om åtgärder för att belysa dessa tendenser, bl.a. genom forsknings- och utredningsverksamhet.

Fem motioner tar upp den *negativa föreningsrätten*, dvs. rätten för den enskilde att stå utanför en förening eller organisation. I motionerna 1987/88:K202 yrkande 8 (m), K204 av Gullan Lindblad och Sten Andersson i Malmö (m) och K215 yrkande 1 av Alf Wennerfors m.fl. (m) begärs förslag till ändring i regeringsformen för att säkerställa den negativa föreningsrätten. Liknande önskemål framförs i de ovan angivna likalydande motionerna 1986/87:K207 och 1987/88:K205(c).

Maktutredningen

Utredningen om maktfördelning och demokrati i Sverige, maktutredningen, tillsattes i juni 1985. Uppdraget går ut på att söka besvara bl.a. följande frågor: Vilka är de viktigaste maktresurserna i vårt samhälle? Vilken betydelse har dessa resurser på skilda samhällsområden? Hur är de fördelade inom näringslivet, organisationerna, den offentliga sektorn och opinionsbildningen? Vilka möjligheter har medborgarna att, enskilt eller i grupp, påverka sina levnadsvillkor?

Frågan om organisationernas ställning kommer in i flera av de delundersökningar som ingår men särskilt i projektet Riksdagen och de organiserade intressena. Detta projekt påbörjades redan före maktutredningens tillsättande och finansieras av Riksbankens jubileumsfond som en fristående studie. I enlighet med de rekommendationer som ges i maktutredningens direktiv har ett samarbete inletts med projektet. Inom projektet genomförs fem olika delstudier. De första tre riktar uppmärksamheten mot olika led av beslutsprocessen: problemformuleringen, det parlamentariska beslutsfattandet och verkställighetsfasen. Den fjärde studerar sambandet mellan organisatorisk form och politisk jämlikhet mellan könen. Den femte undersöker de organiserade intressenas roll i termer av de personer som företräder dem. Betoningen ligger på ledarrekrytering och ledarinteraktion.

Tidigare behandling

Frågorna om organisationernas roll och den negativa föreningsrätten har varit föremål för riksdagens behandling vid åtskilliga tidigare tillfällen. Beträffande den förstnämnda frågan har hänvisats till det ställningstagande som gjordes i samband med grundlagsreformen och som återgivits ovan. Frågan om den negativa föreningsrätten var föremål för diskussion i samband med 1976 års reform av regeringsformens rättighetskapitel (prop. 1975/76:209, KU 56). Det konstaterades därvid att ett rättighetsskydd för att bli bindande gentemot lagstiftaren måste ges grundlagsform, medan det däremot för att skydda medborgarnas rättigheter mot angrepp från andra enskilda i de flesta fall bl.a. i fråga om den negativa föreningsrätten skulle vara tillräckligt att lösa frågan genom vanlig lag. Detta ställningstagande har upprepats av utskottet, senast hösten 1987 (KU 1987/88:9). De tre borgerliga partierna har reserverat sig.

I likhet med kommittén anser utskottet att organisationerna har en viktig roll att spela som opinionsbildare. Kommitténs varning för de faror som kan ligga i ett stort inflytande för organisationerna är emellertid också motiverad. Det forskningsarbete som bedrivs inom ramen för maktutredningen bör kunna utvisa i vilken riktning utvecklingen går när det gäller organisationernas inflytande. Någon ytterligare utredning av denna fråga är enligt utskottets uppfattning för närvarande inte påkallad. De motioner vari detta begärs avstyrks följaktligen.

Beträffande frågan om grundlagsreglering av den negativa föreningsrätten vidhåller utskottet sitt tidigare ställningstagande. Motionerna avstyrks.

2. Riksdagens ställning m.m.

Propositionen

En fråga som kommittén ägnade stor uppmärksamhet gällde riksdagens ställning. Kommittén pekade framför allt på den försvagning som denna undergått i den politiska debatten. För medborgarinflytandet och kontakten mellan medborgare och valda var det enligt kommittén viktigt att stärka riksdagen som ett aktuellt politiskt forum. Detta kunde ske genom anordnande av särskilda aktualitetsdebatter, förändringar i frågeinstitutet, ändrade debattregler, införande av offentliga utskottsutfrågningar m.m. Kommittén underströk också behovet av förbättrade arbetsförhållanden för riksdagsledamöterna i olika avseenden, genom bättre arbetsplanering och ökad kansli- och biträdeshjälp.

I propositionen framhålls att riksdagens ställning som centralt politiskt forum inte endast beror på riksdagens arbetsformer utan främst är en spegling av vilken betydelse riksdagens verksamhet i praktiken har i den politiska beslutsprocessen. Enligt justitieministern måste man vara på vakt mot eventuella tendenser till en utveckling som skulle innebära att riksdagens ställning försvagas.

Motionerna

Enligt centermotionen 1987/88:K17 (yrk. 1 delvis) bör *reformarbetet på grundlagsområdet* fortsätta. Behovet av klara grundlagsregler betonas. Oklarheter bör tas upp till förnyade överväganden för att åstadkomma skrivningar som inte kan föranleda oenighet om innebörden. Exempel på tolkningsfrågor som bör tas upp är innebörden av egendomsskyddet, distinktionen mellan avgifter och skatter, retroaktiviteten i beskattningen, fördelningen av normgivningsmakten mellan riksdag, regering och underlydande myndigheter.

Riksdagens normgivning och kontrollmakt är ett par av de ämnen som enligt motion 1987/88:K226 av Görel Thurdin (c) en ny grundlagsutredning bör få i uppdrag att behandla. Beträffande normgivningsmakten bör utredningen undersöka om den nya grundlagsregleringen bidragit till "dagens situation med övermått av normer och byråkratiskt krångel". När det

gäller kontrollmakten föreslås utredningen bl.a. få pröva om riksdagen skall ges ett starkare inflytande över den statliga rationaliseringsverksamheten och förvaltningsrevisionen. Andra frågor som den tilltänkta utredningen bör få behandla är finansmakten, beskattningsmakten och styrningen av förvaltningen.

Konstitutionsutskottets kontroll tas upp i motion 1987/88:K220 av Bengt Harding Olson (fp). Konstitutionsutskottets roll bör förändras och ett konstitutionellt råd inrättas. Detta bör bestå av några framstående jurister som utreder ärendena och avger ett rådgivande utlåtande över utredningsmaterialet från konstitutionell synpunkt. Materialet överlämnas därefter till utskottet, som gör den slutliga bedömningen.

Frågan om *riksdagsledamöternas rekrytering* behandlas i motion 1986/87:K306 av Gunnar Biörck i Värmdö (m). Enligt motionen bör det göras en analys av valbarhetsreglernas historiska utveckling och konsekvenserna i fråga om relationerna mellan å ena sidan väljarkårens och å den andra dess parlamentariska företrädares utbildning och yrkestillhörighet.

Utskottet

Folkstyrelsekommittén hade i uppdrag att överväga förutsättningarna för en författningsreform med syfte att förbättra folkstyrelsens villkor. Genom kommittéarbetet och beredningen av kommitténs betänkande har klarlagts att det endast i begränsade avseenden var möjligt att uppnå den enighet som är förutsättningen för en grundlagsreform. Kommitténs arbete var mest framgångsrikt när det gällde frågan om riksdagens ställning och arbetsformer. Som redan framgått har ett av de konkreta förslag som framlägs i propositionen på dessa områden redan behandlats och godkänts av riksdagen, nämligen förslaget om offentliga utskottsutfrågningar (KU 1987/88:18). Övriga förslag har hänskjutits till utskottets arbetsgrupp för riksdagsfrågor och kommer att redovisas senare. Det övergripande syftet med dessa förslag är att stärka riksdagens ställning i den politiska processen.

Frågan om en ny grundlagsutredning tas upp i motionerna 1987/88:K17 och K226. Enligt utskottet ter det sig inte meningsfullt att så snart efter folkstyrelsekommitténs avslutande tillsätta en ny utredning med samma breda syfte. Motionerna avstyrks.

I motion 1987/88:K220 behandlas konstitutionsutskottets kontroll. Det föreslås inrättande av ett konstitutionellt råd vars utredning skulle föregå konstitutionsutskottets bedömning av de olika granskningsärendena. Utskottet har beslutat att frågan om arbetsformerna för konstitutionsutskottets granskning, som tas upp i motion K10 (fp), skall hänskjutas till utskottets arbetsgrupp för vidare beredning. Denna beredning skall omfatta sambandet mellan riksdagens kontrollmakt och riksdagens arbetsformer i övrigt. Det förslag som väcks i motion K220 är emellertid ingen arbetsformsfråga utan innebär en ingripande och principiellt betydelsefull förändring av granskningsarbetets organisation. Enligt utskottets uppfattning finns för närvarande ingen anledning att överväga en sådan förändring. Motionen avstyrks.

När det gäller riksdagsledamöternas rekrytering är enligt utskottets uppfattning en sådan analys som föreslås i motion 1986/87:K306 av stort

intresse. I den forskningsverksamhet på riksdagsområdet som bedrivs med stöd av Riksbankens jubileumsfond behandlas också dessa frågeställningar. Under hösten 1988 kommer resultatet av vissa av dessa undersökningar att publiceras i bokform. Något initiativ från riksdagens sida är således inte påkallat. Motionen avstyrks.

3. Mandatperiodens längd och den gemensamma valdagen

Propositionen

I kommittén enade sig de fyra största riksdagspartierna om att mandatperioderna borde förlängas till fyra år. Detta noteras med tillfredsställelse av justitieministern. Däremot rådde det delade meningar i kommittén om huruvida riksdagsvalen och de kommunala valen skulle äga rum samtidigt eller ej. Kommitténs majoritet bestående av de socialdemokratiska ledamöterna förordade att den gemensamma valdagen bevarades. Företrädarna för de borgerliga partierna föreslog däremot att valen till riksdagen och till de kommunala församlingarna skulle hållas åtskilda med två års mellanrum. Vpk-ledamoten förespråkade ett bibehållande av nuvarande system. Mot denna bakgrund avstår regeringen att lägga fram förslag i denna fråga.

Motionerna

I sju likalydande yrkanden i följdmotioner och motioner från allmänna motionstiderna 1987 och 1988 föreslår moderata samlingspartiet, folkpartiet, centerpartiet samt Alf Svensson (c) en övergång till fyraåriga mandatperioder och skilda valdagar (1986/87:K206 yrk. 9, K227 yrk. 1, K230 yrk. 1, 1987/88:K11 yrk. 8, K17 yrk. 1 delvis, K202 yrk. 9, K225 yrk. 1). I en motion (fp) från allmänna motionstiden 1987 (K613 yrk. 3) förordas skilda valdagar.

Beträffande motiveringarna hänvisas till motionerna.

Utskottet

Utskottet beklagar att kommittén inte kunde enas om en lösning av denna fråga. Någon förnyad sakbehandling av frågan i utskottet eller i en ny kommitté finner utskottet för närvarande inte meningsfull. Utskottet avstyrker samtliga motioner.

4. Valsättet

Propositionen

Vårt nuvarande valsystem är i allt väsentligt utformat efter de principer som grundlagberedningen 1967 presenterade i sitt förslag till partiell författningsreform. Beredningen hade enats om fem riktpunkter för konstruktionen av det nya valsystemet. De innebär att valsystemet bör vara så utformat

1. att man med undantag för effekterna av småpartispärren (punkt 5) får en fördelning av riksdagsmandaten mellan partierna som är rättvisande med hänsyn till valresultatet i hela landet (riksproportionalitet).

2. att riksproportionaliteten inte kan rubbas genom konstlade partibildningar eller andra valtaktiska manövrer.

3. att riksproportionaliteten inte kan rubbas genom ändringar i valkretsindelningen.

4. att systemet leder till en tillfredsställande regional representation som är så stabil som möjligt med hänsyn till kravet på riksproportionalitet.

5. att det försvarar för mycket små partier att vinna representation i riksdagen.

Både kommittén och regeringen ställer sig helt bakom dessa riktpunkter.

Den samverkan som inför 1985 års val etablerades mellan centerpartiet och kds visade enligt folkstyrelsekommittén att den gällande lagstiftningen gjorde det möjligt såväl för en partiorganisation att få representation i riksdagen utan att ha stöd hos minst 4 % av väljarkåren som att proportionaliteten mellan de partiorganisationer som åtnjöt ett större väljarstöd kunde rubbas. Kommittén ansåg det emellertid inte möjligt att genom lagstiftning förhindra detta utan att ingående reglera partiernas interna förhållanden. Då lagstiftning inte ansågs vara en bra utväg, var det enligt kommittén desto viktigare att partierna i enlighet med de nyss angivna riktpunkterna handlar på ett sådant sätt att fyraprocentsspärren upprätthålls och att proportionaliteten över denna inte rubbas. Regeringen ansluter sig till denna ståndpunkt med tillägget att en annan utveckling kan framtvinga förnyade överväganden om lagstiftning i ämnet trots de nackdelar som är förenade med detta.

Motionerna

Frågan om *valsamverkan mellan partier* tas upp i motion K17 (c) utan att särskilt yrkande ställs. I likhet med centerpartiets representant i kommittén anför motionärerna att om man skall förhindra valsamverkan kan det inte ske genom motivuttalanden. Om sådana uttalanden skall ha någon rättslig verkan förutsätter det en ändring av den gällande rättsregeln. Enligt motion 1987/88:K708 yrkande 1 av Alf Svensson (c) bör vallagen underlätta valsamverkan mellan politiska partier. En utbredd taktikröstning är inte något positivt utan klart oacceptabelt.

Spärifrågan behandlas i flera motioner. Vpk föreslår ett slopande av fyraprocentsspärren (1986/87:K203 och 1987/88:K13 yrk. 1). För att slippa alltför kraftiga marginaleffekter förordar Alf Svensson (c) ett "inträppnings-system" som skulle börja vid 1 % (1986/87:K227 yrk. 2, 1987/88:K11 yrk. 2 och 7, 1987/88:K225 yrk. 2).

Utskottet

Beträffande frågan om valsamverkan mellan partier delar utskottet den uppfattning som uttalades av kommittén och till vilken proposition ansluter sig. Motionen avstyrks.

I spärifrågan anförde kommittén att erfarenheterna från andra länder visade att det för demokratins funktionsduglighet är väsentligt att valsättet inte leder till en långtgående partisplittring i parlamentet. Mot denna bakgrund ville kommittén inte föreslå någon förändring av de nuvarande spärreglerna. Utskottet har samma uppfattning och föreslår att motionerna avslås.

Propositionen

Propositionen följer kommitténs förslag att tiden för genomförande av extra val förkortas från 50 dagar till 35 dagar. Vissa tidsfrister för bl.a. förtidsröstning måste till följd härav ändras.

Motionen

Enligt motion 17 yrkande 1 delvis (c) bör en utredning ske om avskaffande av regeringens rätt att anordna extra val och upplösa den folkvalda riksdagen. Den är inte förenlig med riksdagens överhöghet i övrigt. Skall möjligheten finnas kvar bör det vara riksdagen själv som beslutar.

Utskottet

Kommittén framhöll att möjligheten att upplösa riksdagen och anordna extra val är det yttersta instrumentet för att pröva riksdagens representativitet för folkopinionen under en löpande mandatperiod. Extra val aktualiseras främst i de ovanliga situationer då en konflikt uppstått mellan riksdagen och regeringen i en viss fråga och denna fråga har en sådan politisk tyngd att regeringens ställning påverkas. Även i andra situationer då regeringens ställning eller sammansättning har starkt förändrats kan i undantagsfall ett nyval vara lämpligt.

Enligt kommitténs uppfattning är nyvalsinstitutet ett viktigt inslag i vårt politiska system. Det borde bibehållas och effektiviseras bl.a. genom att förkorta tiden mellan beslutet om extra val och själva valet. Kommittén påpekade också att riksdagen redan i dag har möjlighet att framkalla en riksdagsupplösning.

I fråga om upplösningsrätten ställer sig utskottet bakom de bedömningar som gjorts av kommittén. Motionen avstyrks.

Utskottet tillstyrker de föreslagna förändringarna i vallagen m.m. när det gäller tidsfristen för anordnande av extra val.

6. Personval**Propositionen**

Kommittén ansåg att man borde underlätta för väljarna att inom ramen för sitt partival påverka vilka kandidater som väljs för ett parti. Den föreslog därför att väljarna genom en siffermarkering i en särskild ruta på valsedeln fick ange om något annat än listans första namn skall placeras överst på valsedeln.

I propositionen anges att ett flertal remissinstanser har haft invändningar mot förslaget. Så har t.ex. nästan alla länsstyrelser som yttrat sig ansett att sammanräkningen skulle försvåras och att det skulle behövas resursförstärkningar. Justitieministern tror att det skulle bli ganska svårt att utan omfattande informationsinsatser få väljarna att förstå hur det föreslagna systemet skulle fungera. Risk finns att man komplicerar röstningen så att

antalet underkända valsedlar ökar. Han säger sig också tvipla på att det föreslagna systemet skulle få ett sådant genomslag i valen att det får någon praktisk betydelse. Justitieministern pekar vidare på de administrativa problem som ett genomförande av förslaget kan ge upphov till.

Härtill kommer enligt propositionen att det under beredningen av ärendet i regeringskansliet med företrädarna för riksdagspartierna visat sig att någon tillräcklig uppslutning kring förslaget inte finns. Mot den angivna bakgrunden avstyrks kommitténs förslag i denna del.

Motionerna

I motion K17 yrkande 1 delvis (c) beklagas att propositionen inte tar upp kommitténs förslag om ökat inslag av personval. Det förutsätts att denna fråga blir en del av den fortsatta reformeringen av författningen. Kommitténs personvalsförslag anses i motion 1986/87:K230 (fp) inte tillräckligt. Det föreslås att en metod som innehåller ett betydligt större inslag av personval tas fram (yrk. 2).

Utskottet

Partiernas roll som bärande element i den svenska representativa demokratin går igen i utformningen av valsystemet. Väljaren tar i första hand ställning till de alternativ som partierna utgör. Möjligheterna att inom partivalets ram påverka vilka personer som skall ta plats i de beslutande församlingarna är begränsade. De existerar framför allt då ett parti i en valkrets väljer att gå fram med flera listor med olika kandidater. Som en särskild garanti mot maktfullkomlighet hos de nominerande instanserna kan man också se möjligheten för särgrupper inom ett parti att föra fram egna listor, s.k. spränglistor. På grund av de regler i vallagen som syftar till att skydda partibeteckningar måste dessa listor toppas av en av partiet anmäld kandidat. Annars tillgodoräknas valsedeln endast partiet.

Såsom valsystemet är utformat blir således partiernas nomineringsarbete av avgörande betydelse. Det kommer i de flesta fall att bli utslagsgivande för vilka personer som har en reell chans till inval. Den studie som kommittén lät utföra i samband med 1985 års val (SOU 1986:27 s. 119 ff.) visade att fastställandet av partiernas kandidatlistor föregås av ett omfattande nomineringsarbete i vilket stor hänsyn tas till frågan om kandidaternas representativitet för olika grupper bland medlemmarna och i väljarkåren.

Två kommittéer, först personvals- och valkretsutredningen (SOU 1977:94) och senast folkstyrelsekommittén, har lämnat förslag till förstärkning av personvalsinslaget. Båda förslagen har fått ett svalt mottagande och kritiserats från både principiella och tekniska utgångspunkter. Detta uppfattar utskottet som ett uttryck för att ett tillräckligt intresse för personvalsfrågan inte föreligger. Utskottet finner det därför för närvarande inte meningsfullt med ytterligare utredningar i frågan. Motionerna avstyrks.

Propositionen

Folkstyrelsekommittén föreslog att partier som skall delta i något allmänt val skall anmäla sitt deltagande senast en månad före valdagen. Partier som inte anmält sig får inte delta i mandatfördelningen. Den nuvarande ordningen med registrering av partibeteckningar avskaffas, men skyddet för partibeteckningar upprätthålls enligt kommittén i samma omfattning som hittills. Förslaget innebär att partidefinitionen i 3 kap. 7 § regeringsformen ändras.

I propositionen lämnas en redovisning av argumentationen för och emot förslaget. För förslaget talar att väljarna inför ett val måste kunna ta ställning till olika alternativ på ett så bra beslutsunderlag som möjligt. Från den synpunkten är det av vikt att det inför ett val står fullt klart vilka partier som deltar i detta. En annan vinst med kommitténs förslag är att man slipper den definition i grundlagen som får sägas mindre väl återspegla realiteterna i den politiska processen. Till fördelarna hör vidare att den nuvarande registreringen av partibeteckningar kan avvaras. Härigenom slipper man ifrån det ansökningsförfarande enligt vilket ett visst antal röstberättigade medlemmar måste biträda ansökan och därvid uppge såväl kyrkobokföringsort som personnummer. Som kommittén framhållit får ansökan karaktären av ett åsiktsregister. En ytterligare fördel är att sådana enstaka röster som i dag avges under mer eller mindre parodiska partibeteckningar inte längre kommer att godkännas.

Mot förslaget talar att det onekligen innebär en viss inskränkning i den fria nomineringsrätten. Det blir inte längre möjligt för nya politiska formationer som utkristalliserar sig under slutet av en valrörelse att göra sig gällande i valet.

Andra nackdelar med förslaget är av mera praktisk natur och kan enligt propositionen i viss utsträckning rättas till. En invändning är att eftersom en partibeteckning kan förhandsanmälas av vem som helst det går att beröva andra partier möjligheten att anmäla kandidater till skydd för samma partibeteckning. Det hinder som lagen enligt kommittéförslaget skulle resa mot sådana illojala förfaranden består i att det inte skulle vara tillåtet att anmäla kandidater till skydd för en partibeteckning som något annat parti har anmält i tidigare val. Genom en övergångsbestämmelse som jämställer nuvarande registrering med en anmälan i den nya ordningen kan man enligt propositionen också förhindra att någon efter den nya lagens ikraftträdande anmäler ett parti under en beteckning som tidigare använts av ett parti.

En olägenhet som också måste kunna förebyggas är risken för att partibeteckningar som kan förväxlas kommer till användning i ett val. Kommittén anser att samma skydd mot sådana förfaranden som föreligger i dag kan uppnås i ett system med förhandsanmälningar. Det kan ske i huvudsak genom att man inte får anmäla kandidater till skydd för en partibeteckning som kan förväxlas med beteckningen för något annat parti som redan anmält sitt deltagande eller som med anledning av en tidigare gjord anmälan kan förväntas komma att anmäla sitt deltagande. Men den reglering som kommittén föreslagit innebär enligt propositionen inte något

skydd mot att listor utan kandidatnamn upptar en förväxlingsbar partibeteckning. Det kan inte uteslutas att sådana listor skulle kunna tillhandahållas väljarna i syfte att minska väljarandelen för ett parti vars beteckning efterliknats på valsedlarna. I propositionen avvisas tanken på en regel som hindrar anmälan av förväxlingsbara partinamn såsom stridande mot en viktig grundtanke bakom kommittéförslaget, nämligen att systemet med anmälan av partier inte skall ha något inslag av statlig kontroll av partierna.

Den sammanfattande bedömningen i propositionen är att fördelarna väger över jämfört med nuvarande ordning.

Motionerna

Avslagsyrkande på förslaget om *obligatorisk förhandsanmälan* föreligger i tre motioner. Enligt motion K11 av Alf Svensson (c) ligger den allvarligaste bristen i förslaget i den "gummiparagraf" som införs i grundlagen. En enkel riksdagsmajoritet kan i framtiden med minsta möjliga marginal fastställa villkoren för anmälan till deltagande i ett val på ett så orimligt sätt att endast majoriteten kan uppfylla villkoren (yrk. 1, 4, 5 och 6). I motion K13 yrkande 3 (vpk) avstyrks förslaget med hänvisning till att det försvagar skyddet för partibeteckningar. Enligt motion K17 (c) har inte den nuvarande friare ordningen medfört några större påvisbara problem. Det är därför inte motiverat att inskränka medborgarnas demokratiska rätt att själva bestämma vilka partigrupperingar de vill bilda och vilka kandidater de vill rösta för (yrk. 2). Något yrkande ställs inte i motionen K10 (fp). Det framhålls dock att det är angeläget att en förändring i enlighet med förslaget kan genomföras i bred politisk enighet. Skulle denna inte föreligga anser man det olämpligt att genomföra förändringen.

I några andra motioner behandlas frågor angående *partibeteckningar* m.m. I motion K12 av Erkki Tammenoksa (s) föreslås att en registrerad symbol skall få förekomma tillsammans med partiets namn på valsedeln. Enligt motion 1986/87:K706 av Lahja Exner m.fl. (s) är användningen av geografiska namn och ortsnamn i partibeteckningar (t.ex. Stockholmspartiet, Skånepartiet) förvirrande och bör inte få förekomma.

Utskottet

Ett krav på förhandsanmälan för partier som avser att delta i ett allmänt val skulle innebära att väljarna i god tid före valet fick veta vilka röstningsalternativ som föreligger. Det är heller ingen tvekan om att förslaget skulle ha en rad klara fördelar i ordningshänseende. Å andra sidan kan det inte förnekas att förslaget betyder en viss inskränkning i nomineringsrätten genom att partier som uppkommer eller bestämmer sig för att delta efter anmälningsstidens utgång inte får ställa upp. Denna inskränkning uppvägs i propositionen inte heller av den utökning av nomineringsrätten som skulle ha blivit följden om kommitténs förslag om ökat personval genomförts. Utskottet vill därför förorda att förslaget om obligatorisk förhandsanmälan avslås av riksdagen. Utskottet vill också hänvisa till den tveksamhet till förslaget som justitieministern ger uttryck för i propositionen. En följd av detta ställningstagande är att de övriga förslag i propositionen som förutsätter obligatorisk förhandsan-

mälan också avstyrks (se nedan avsnitten 9 och 15). Utskottets ställningstagande innebär ett tillstyrkande av motionerna K11 yrkandena 1, 4, 5 och 6, K13 yrkande 3 och K17 yrkande 2.

I detta sammanhang tar utskottet upp några motionsvis väckta frågor som rör partibeteckningar.

I motion K12 föreslås att vallagen ändras så att en registrerad symbol får förekomma tillsammans med en partibeteckning på valsedlar.

Enligt 5 kap. 3 § vallagen får en partibeteckning registreras om vissa villkor är uppfyllda. Bl.a. skall partibeteckningen bestå av eller innehålla ord. Den skall vidare ej antas kunna leda till förväxling med tidigare registrerad beteckning. I sammanhanget kan också erinras om ogiltighetsreglerna i 14 kap. 4 § första stycket vallagen. Enligt dessa regler är valsedel ogiltig, om den saknar partibeteckning eller upptar mer än en partibeteckning eller om den är försedd med kännetecken som uppenbarligen blivit anbragt på valsedeln med avsikt. Frågan om huruvida en symbol får registreras tillsammans med en partibeteckning behandlas inte i förarbetena. Detsamma gäller frågan om en symbol skulle vara ett sådant kännetecken som skulle kunna leda till att valsedeln blir ogiltig. Dessa frågor har heller inte varit föremål för prövning av behöriga myndigheter.

Utskottet finner inte tillräckliga skäl föreligga för att ta något initiativ med anledning av motionen. Den avstyrks följaktligen.

Enligt motion 1986/87:K706 är användningen av geografiska namn och ortsnamn i partibeteckningar förvirrande och bör inte få förekomma. Utskottet kan ha en viss förståelse för den synpunkt som framförs i motionen. Ett förbud av det slag som förordas kan emellertid av principiella skäl inte godtas. Motionen avstyrks.

8. Problem med den fria nomineringsrätten

Propositionen

Propositionen följer kommitténs förslag att personer, vilkas namn förekommer på valsedlar utan att de har samtyckt till detta, skall ges möjlighet att till länsstyrelsen anmäla att de inte önskar kandidera på dessa valsedlar.

Motionen

Enligt motion 1986/87:K707 av Karl-Göran Biörsmark och Börje Stensson (fp) bör den vars namn sätts på valsedel i allmänna val ha givit sitt skriftliga samtycke till detta. Har så ej skett skall namnet på valsedeln anses obefintligt.

Utskottet

Kommittén ansåg i och för sig att det effektivaste sättet att komma till rätta med dessa problem vore att föreskriva att alla valsedlar skulle tryckas i central regi och att den som lämnar in ett manuskript skulle kunna uppvisa godkännande från samtliga kandidater som tagits upp på valsedeln. Detta skulle emellertid enligt kommitténs uppfattning leda till en omfattande

byråkrati och dessutom innebära svårigheter att utnyttja den fria nomineringsrätten.

KU 1987/88:32

Utskottet ansluter sig till kommitténs uppfattning och föreslår att motionen avslås. Propositionens förslag tillstyrks.

9. Valsedlar med mer än en partibeteckning

Propositionen

Kommittén föreslog att den nuvarande regeln, att en valsedel är ogiltig om den upptar mer än en partibeteckning, skall ersättas av en bestämmelse om att en valsedel är ogiltig om det inte av den klart framgår vilket parti den avser. Propositionen följer kommitténs förslag.

Utskottet

Förslaget bygger på att systemet med obligatorisk förhandsanmälan införs. Om riksdagen följer utskottets tidigare avstyrkan av förslaget om förhandsanmälan har även detta förslag fallit.

10. Fördelning av utjämningsmandat på valkretsar

Propositionen

Propositionen följer kommitténs förslag att uddatalsmetoden – utan jämkning av första divisorn till 1,4 – skall användas vid fördelning inom ett parti av utjämningsmandat vid val till riksdagen och landstingen. Härigenom kommer utjämningsmandaten att fördelas mera rättvist mellan valkretsarna.

Utskottet

Utskottet tillstyrker propositionens förslag.

11. Kyrkliga valfrågor

Propositionen

Kommittén föreslog att kyrkofullmäktigvalen skulle flyttas till året före de övriga valen. Ett genomförande av detta förslag skulle också göra det möjligt för länsstyrelserna att medverka i valsedelsproduktionen på samma sätt som vid de övriga allmänna valen. I frågan om flyttning av valdagen var kommittén inte enig.

I propositionen konstateras att det inte har gått att uppnå politisk enighet av tillräcklig grad om ändrad tidpunkt för kyrkofullmäktigvalen. Frågan om sambandet mellan kyrkan och staten är inte heller slutligt löst. Enligt propositionen bör inte några förslag läggas fram som skulle kunna försvåra en lösning av detta spörsmål. Härtill kommer att frågan har sådant samband med spörsmålet om mandatperiodens längd och den gemensamma valdagen att den inte bör behandlas separat från detta. Om man behåller den nuvarande ordningen med kyrkofullmäktigval samma år som övriga val finns det enligt propositionen inga praktiska möjligheter att låta länsstyrelserna medverka i valsedelsframställningen, vilket föreslagits av kommittén.

Beträffande *tidpunkten för kyrkovalen* föreslås i motion 1987/88:K15 av Sylvia Pettersson (s) att kyrkovalen förläggs till den gemensamma valdagen. Därmed skulle valdeltagandet öka markant liksom möjligheterna för såväl väljare som partier att sätta in de kyrkliga frågorna i ett större sammanhang.

I moderata partimotioner från allmänna motionstiderna 1987 och 1988 (K206 yrk. 10 resp. K202 yrk. 10) förespråkas en kyrkans valdag. Denna bör placeras i oktober året före kommunfullmäktigvalen. Förändringen skulle enligt motionerna innebära att ökad uppmärksamhet från väljare, partiorganisationer och media skulle kunna riktas mot de kyrkliga valen.

Frågan om *poströstning i kyrkofullmäktigval* tas upp i motion 1986/87:K606 av Margareta Andrén och Carl-Johan Wilson (fp). För att underlätta poströstning vid kyrkofullmäktigval borde enligt motionen posten ges möjligheter att förbättra sin service. Tillfredsställande skyltning bör finnas som talar om att poströstning pågår. Partier och övriga grupper som deltar i valet bör få möjligheter att själva på postkontoren lägga ut valsedlar.

Utskottet

Utskottet delar regeringens uppfattning att förutsättningarna för att ändra tidpunkten för kyrkofullmäktigvalen inte föreligger. Motionerna 1986/87:K206 yrkande 10, 1987/88:K15 och K202 yrkande 10 avstyrks.

Förutsättningarna för en förbättrad service vid poströstningen i kyrkofullmäktigval skulle ha förbättrats om kommitténs förslag till ändrad tidpunkt för dessa val genomförts. Om det inom ramen för nuvarande ordning går att förbättra servicen är en fråga som det närmast får ankomma på riksskatteverket att pröva. Motion 606 avstyrks.

12. Tidsfristen vid grundlagsändring

Propositionen

Propositionen följer kommitténs förslag att förkorta från tio till nio månader den minsta tid som enligt huvudregeln skall förflyta mellan den tidpunkt då ett förslag till grundlagsändring första gången anmäls i kammaren och valet.

Utskottet

Utskottet har ingen erinran mot förslaget.

13. Folkomröstningar

Propositionen

Kommitténs majoritet motsatte sig förslag om utvidgning av folkomröstningsinstitutet. Justitieministern delar kommitténs uppfattning i denna fråga. Ett ökat inslag av folkomröstningar skulle försvaga det representativa styrelseskicket och motverka strävandena att stärka riksdagens ställning.

Frågan om vidgade möjligheter till folkomröstningar behandlas i flera motioner. Krav framförs från samtliga borgerliga partier att en minoritet av riksdagens ledamöter, vanligen en tredjedel, skall kunna utlösa en rådgivande folkomröstning (se 1986/87:K206 yrk. 14, 1987/88:K10 yrk. 3, K17 yrk. 1 delvis, K202 yrk. 15). Möjlighet till minoritetsinitiativ när det gäller kommunala folkomröstningar behandlas också av moderata samlingspartiet (1986/87:K206 yrk. 14, 1987/88:K202 yrk. 15). Tanken på beslutande folkomröstningar i andra frågor än grundlagsfrågor tas upp av centerpartiet och av Gunnar Hökmark (m) (1987/88:K17 yrk. 1 delvis resp. 1986/87:K224 och 1987/88:K219). Slutligen behandlas i några moderata motioner medborgarinitierade folkomröstningar, s.k. folkinitiativ (1986/87:K206 yrk. 14, K224, 1987/88:K202 yrk. 15 och K219).

Utskottet

Utskottet delar den uppfattning som kommer till uttryck i propositionen. Motionerna avstyrks.

14. Lagprövningsrätt och författningsdomstol

Propositionen

Kommitténs majoritet motsatte sig tanken på införande av en författningsdomstol. Justitieministern delar denna uppfattning och framhåller att konstruktionen med en författningsdomstol är främmande för vårt samhällsskick.

Motionerna

Frågan om *förstärkt lagprövningsrätt* behandlas i flera moderata motioner (1986/87:K206 yrk. 7, K231 delvis, 1987/88:K202 yrk. 6). Enligt nu gällande bestämmelser om lagprövning (11 kap. 14 § RF) får domstolar eller andra offentliga organ inte tillämpa en föreskrift som de finner stå i strid med en bestämmelse i grundlag eller en annan överordnad författning. Inte heller får de tillämpa en föreskrift vid vars tillkomst stadgad ordning i något väsentligt hänseende har åsidosatts. Om det är riksdagen eller regeringen som beslutat föreskriften skall tillämpning dock underlåtas endast om felet är uppenbart. Enligt motionerna bör lagprövning kunna ske även om avvikelser inte är uppenbara. En sådan ändring skulle göra att domstolar och myndigheter fick större möjlighet att vägra tillämpa en grundlagsstridig lag.

I sammanhanget behandlas också en fråga som tas upp i två likalydande motioner av Alf Svensson (c) (1986/87:K506 och 1987/88:K504). Den gäller införande av en rätt för tjänstemän att vägra fatta beslut vid uppenbart orimliga konsekvenser av lagtillämpning.

Flera motioner från moderata samlingspartiet och enskilda borgerliga motionärer tar upp frågan om *införande av en författningsdomstol* (1986/87:K206 yrk. 16, K227 yrk. 4, K231 delvis, 1987/88:K202 yrk. 7, K213 samt K225 yrk. 4). Enligt de moderata motionerna bör frågan om inrättandet av en

författningsdomstol, dess kompetens, sammansättning och verksamhet snarast göras till föremål för en allsidig och inträngande utredning. Alf Svensson (c) anser att speciellt när det gäller frågor kring den politiska demokratin finns det skäl att grundlagen och vallagen kan få prövas utifrån strikt juridiska aspekter. En författningsdomstol sägs också kunna ha stor betydelse när det gäller enskilda medborgares mänskliga rättigheter. Enligt Britta Bjelle (fp) skulle en författningsdomstols främsta uppgift vara att säkerställa att regeringsformens fri- och rättigheter verkligen efterlevs av de politiska organen och av myndigheterna.

Utskottet

Skyddet för de medborgerliga fri- och rättigheterna bygger på en ingående reglering i grundlag kompletterad med lagrådsgranskning, vissa minoritetsrättigheter i riksdagen och med lagprövningsrätt som en yttersta garanti. Utrymmet för lagprövning är snävt. För att tillämpning av en föreskrift som beslutas av riksdagen eller regeringen skall kunna underlåtas krävs att konflikten med grundlagen eller den stadgade proceduren är uppenbar. När lagprövningsrätten skrevs in i regeringsformen 1979 framhöll utskottet enhälligt (KU 1978/79:39) att riksdagen är den instans som är bäst ägnad att pröva om en viss föreskrift är grundlagsenlig. Uppenbarhetsrekvisitet medförde i detta fall enligt utskottets mening att riksdagens tillämpning av ett visst grundlagsstadgande måste respekteras så länge den håller sig inom ramen för en möjlig tolkning av bestämmelsen i fråga.

I några motioner föreslås att utrymmet för lagprövning vidgas genom att uppenbarhetsrekvisitet tas bort. Enligt utskottet skulle en sådan förändring medföra en icke önskvärd överföring av politisk makt från direkt eller indirekt folkvalda organ till domstolar och administrativa myndigheter. En på detta sätt vidgad lagprövningsrätt skulle också kunna leda till osäkerhet om vad som är gällande rätt och skada förtroendet för rättsordningen. Motionerna avstyrks.

De invändningar som kan riktas mot de nyss behandlade motionerna gäller i än högre grad om förslaget att ge tjänstemän vidsträckta rättigheter att vägra fatta beslut vid "uppenbart orimliga konsekvenser av lagtillämpning". Även dessa motioner avstyrks.

Som en ytterligare förstärkning av lagprövningsrätten föreslås i ett antal motioner att en författningsdomstol införs. Utskottet delar uppfattningen att konstruktionen med en författningsdomstol är främmande för vårt samhällsskick. Utskottet föreslår att samtliga motioner avslås.

15. Statligt partistöd

Propositionen

I propositionen tas frågan om en sänkning av den nuvarande gränsen på 2,5 % i röstandel vid riksdagsval som förutsättning för att statligt stöd skall utgå till ett politiskt parti. Detta sker med anledning av en framställning från miljöpartiet de gröna vari föreslås en sänkning till 1 %. Justitieministern erinrar om att gränsen för kostnadsfria valsedlar år 1985 sänktes till denna

procentsats. Han anser dock att det inte finns något nödvändigt samband mellan gränsen för statligt stöd till politiska partier och gränsen för den röstandel som berättigar till kostnadsfria valsedlar. En sänkning av den förstnämnda gränsen skulle dessutom utgöra ett avsteg från den fempartiöverenskommelse från 1972 som ligger till grund för lagstiftningens utformning.

I propositionen föreslås att endast partier som på det sätt som föreslås på annat håll i propositionen har anmält sitt deltagande i ett riksdagsval skall ha rätt till statligt partistöd.

Motionerna

I motion K10 yrkande 4 (fp) föreslås att alla partier som har rätt till kostnadsfria valsedlar också bör få ett partistöd motsvarande kostnaderna för ett hushållsutskick. Riksdagen bör av regeringen begära förslag härom.

Enligt motion 1987/88:K708 yrkande 2 av Alf Svensson (c) talar mycket för att den praktiska hanteringen – inte minst hos den centrala valmyndigheten – skulle underlättas genom skärpta registreringskrav och att man därefter behandlade de politiska partierna likvärdigt när det gäller valservice m.m. En alternativ möjlighet skulle vara att ett uppnått valresultat på minst 1 % av rösterna skall ge likvärdig behandling. I ett annat yrkande (yrk. 3) i samma motion föreslås att statligt partistöd skall börja utgå vid 1 % i röstandel. Ett likalydande yrkande finns i motion 1986/87:K708 av samme motionär.

Nuvarande regler

Ett parti tilldelas kostnadsfria valsedlar om partiet vid något av de två senaste riksdagsvalen har fått mer än 1 % av rösterna i hela landet. Något statligt stöd för att distribuera dessa valsedlar utgår inte. Däremot tillförsäkras ett parti som uppfyller det nämnda villkoret att valsedlar med parti- och valbeteckning (partimarkerade valsedlar) finns utlagda i röstningslokalerna.

Det statliga partistödets konstruktion baserar sig på valsystemets regler om riksdagsrepresentation. Enligt huvudregeln utgår partistöd i form av ett mandatbidrag för varje vunnet mandat i riksdagen. Ett parti som inte har blivit företrätt i riksdagen vid något av de riksdagsval som skall beaktas enligt partistödsreglerna får dock i stället för vunna mandat tillgodoräkna sig det antal hela tiondels procentenheter som partiet har fått utöver 2,5. Detta betyder att 2,6 % anses motsvara ett mandat, 2,7 % två mandat osv. upp till 3,9 % som motsvarar fjorton mandat. Denna reglering skall ses i belysning av att ett parti som har 4 % av rösterna får minst fjorton mandat i riksdagen.

Utskottet

Ett bifall till motionerna skulle förutsätta en omprövning av det statliga partistödets konstruktion. Utskottet är inte berett att förorda en sådan. Utskottet vill i sammanhanget erinra om att flera av de partier som inte erhåller statligt partistöd är representerade i de kommunala församlingarna och därigenom får kommunalt partistöd. I en nyligen tillsatt utredning skall frågan om det kommunala partistödets konstruktion prövas (se dir. 1988:5). Motionerna K10 yrkande 4, 1986/87:K708 yrkande 3 och 1987/88:K708 yrkande 3 avstyrks.

Vad beträffar den i motion 1987/88:K708 yrkande 2 upptagna frågan delar utskottet motionärens uppfattning att en mer likvärdig behandling av partierna när det gäller valservice är önskvärd. Det gäller exempelvis gratis tillhandahållande av inner- och ytterkuvert för valsedelsförsändelser (8 kap. 9 § vallagen) och av kopior av röstlängder [avd. II Folkbokföring m.m. expeditiönskungörelsen (1964:618)] samt viss annan service som för närvarande endast erbjuds riksdagspartierna. En lämplig ordning är enligt utskottet att alla partier som vid något av de två senaste riksdagsvalen har fått mer än 1 % av rösterna också erhåller denna typ av valservice. Utskottet framlägger förslag till ändring av 8 kap. 9 § vallagen. I övrigt får det ankomma på regeringen att genomföra denna förändring, om möjligt i samband med årets val. Detta bör med anledning av motionen ges regeringen till känna.

Om riksdagen följer utskottets avstyrkande av förslaget om förhandsanmälan har även förslaget i propositionen om ändring i partistödslagen fallit.

16. Utlandssvenskarnas rösträtt

Motionerna

Grundlagsreglering av utlandssvenskarnas rösträtt föreslås i motioner från folkpartiet (1986/87:K709 yrk. 1), centerpartiet (1986/87:K201, 1987/88:K201) samt av Alf Svensson (c) (1986/87:K227 yrk. 3, 1987/88:K225 yrk. 3) och av Stig Bertilsson (m) (1987/88:K222).

Enligt motion 1986/87:K234 av Wivi-Anne Radesjö och Rune Evensson (s) bör regeringen överväga förslag om ändring av *villkoren för utlandssvenskarnas rösträtt*. Syftet bör vara att den som varit borta från Sverige längre tid än tio år inte bör ha rösträtt till riksdagen.

I motion 1987/88:K703 (c) behandlas frågan om *svenska medborgares röstning i Schweiz och Förbundsrepubliken Tyskland*, där röstning för svenska medborgare över huvud taget inte är tillåten resp. inte tillåten på ambassader och konsulat. Motionärerna anser att den svenska regeringen på nytt bör ta upp förhandlingar med regeringarna i dessa länder. Kravet från svensk sida bör vara att svenska medborgare skall få samma möjligheter att avge sina röster i dessa länder som i andra länder.

Utredningsarbete

Frågan om utlandssvenskarnas rösträtt behandlades av 1983 års rösträttskommitté (se SOU 1984:11). Kommitténs majoritet förordade att regeringen skulle verka för möjligheter för svenska medborgare som är fast bosatta i andra stater att få rösträtt till boendelandets parlament efter en viss tid. En tidsgräns skulle införas så att svenska medborgare som ej är bosatta i riket har rösträtt i svenska riksdagsval om de någon gång under de senast förflutna tio kalenderåren varit kyrkobokförda i Sverige. Förslaget har ej lett till lagstiftning.

1985 tillsattes en parlamentarisk kommitté med uppgift att utreda frågan om dubbla medborgarskap. Kommittén har avgett diskussionsbetänkandet (Ds A 1986:6) Dubbelt medborgarskap. Kommitténs arbete fortsätter.

Enligt utskottet bör resultatet av tidigare och nu pågående utredningsarbete avvaktas innan ställning tas till frågan om grundlagsreglering av utlandssvenskarnas rösträtt. Motionerna avstyrks.

Även ställningstagandet till frågan om villkoren för utlandssvenskarnas rösträtt bör anstå i väntan på slutförandet av detta utredningsarbete. Motionen i denna fråga avstyrks således också.

Vad beträffar frågan om svenska medborgares röstning i Schweiz och Förbundsrepubliken Tyskland vill utskottet erinra om att frågan behandlades hösten 1987 (KU 1987/88:15 s. 10). Utskottet uttalade därvid att det var angeläget att utrikesdepartementet liksom hittills aktivt verkar för att säkerställa svenska medborgares rösträtt. Utskottet utgick från att kontakter tas i syfte att om möjligt öka förutsättningarna för svensk röstning även i sådana länder som för närvarande inte erbjuder dessa möjligheter. Reservation förelåg från ledamöterna från moderata samlingspartiet och folkpartiet. Centerledamöterna avgav ett särskilt yttrande.

Utskottet vidhåller sin uppfattning i denna fråga och föreslår att motion 1987/88:K703 avslås.

17. Valprövningsnämndens sammansättning

Motionen

I motion 1987/88:K217 (fp) föreslås att riksdagen beslutar om ändring av valprövningsnämndens sammansättning så att alla partier i riksdagen garanteras plats i nämnden.

Tidigare behandling

En motion med samma innehåll behandlades av utskottet hösten 1987 (KU 1987/88:15). Utskottet erinrade om att valprövningsnämnden vid sin tillkomst förutsattes bli utsedd med tillämpning av reglerna om proportionalitetsval. Förslaget att alla partier som är representerade i riksdagen skulle beredas ordinarie plats i nämnden skulle leda till en otympligt stor nämnd. Mot denna bakgrund och med beaktande av valprövningsnämndens uppgifter avstyrkte utskottet motionen. I en reservation (fp + vpk) förordades en skyndsam översyn av reglerna för valprövningsnämndens sammansättning med utgångspunkt från motionens förslag. Riksdagen följde utskottet.

Utskottet

Utskottet har inte funnit anledning att ändra sin ovan angivna ståndpunkt. Motionen avstyrks.

Hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *organisationernas roll*

att riksdagen avslår motionerna 1986/87:K205 yrkande 1, 1986/87:K207 såvitt nu är i fråga, 1986/87:K212 samt 1987/88:K205 såvitt nu är i fråga.

2. beträffande *negativ föreningsrätt*
att riksdagen avslår motionerna 1986/87:K207 såvitt nu är i fråga, 1987/88:K202 yrkande 8, 1987/88:K204, 1987/88:K205 såvitt nu är i fråga samt 1987/88:K215 yrkande 1,
3. beträffande *reformer på grundlagsområdet*
att riksdagen avslår motionerna 1987/88:K17 yrkande 1 såvitt nu är i fråga och 1987/88:K226,
4. beträffande *konstitutionsutskottets kontroll*
att riksdagen avslår motion 1987/88:K220,
5. beträffande *riksdagsledamöternas rekrytering*
att riksdagen avslår motion 1986/87:K306,
6. beträffande *mandatperiodens längd och den gemensamma valdagen*
att riksdagen avslår motionerna 1986/87:K206 yrkande 9, 1986/87:K227 yrkande 1, 1986/87:K230 yrkande 1, 1986/87:K613 yrkande 3, 1987/88:K11 yrkande 8, 1987/88:K17 yrkande 1 såvitt nu är i fråga, 1987/88:K202 yrkande 9 samt 1987/88:K225 yrkande 1,
7. beträffande *valsamverkan mellan partier*
att riksdagen avslår motion 1987/88:K708 yrkande 1,
8. beträffande *fyraprocentsspärren*
att riksdagen avslår motionerna 1986/87:K203, 1986/87:K227 yrkande 2, 1987/88:K11 yrkandena 2 och 7, 1987/88:K13 yrkande 1 samt 1987/88:K225 yrkande 2,
9. beträffande *upplösningsrätten*
att riksdagen avslår motion 1987/88:K17 yrkande 1 såvitt nu är i fråga,
10. beträffande *tidsfristen för extra val*
att riksdagen godkänner propositionen,
11. beträffande *personval*
att riksdagen avslår motionerna 1986/87:K230 yrkande 2 och 1987/88:K17 yrkande 1 såvitt nu är i fråga,
12. beträffande *förhandsanmälan av parti*
att riksdagen med bifall till motionerna 1987/88:K11 yrkandena 1, 4, 5 och 6, 1987/88:K13 yrkande 3 samt 1987/88:K17 yrkande 2 avslår propositionen såvitt gäller
 - a) 3 kap. 7 § förslaget till lag om ändring i regeringsformen,
 - b) 5 kap. 1–9 §§, 6 kap. 3, 5 och 9 §§, 9 kap. 6 §, 14 kap. 4 och 5 §§ samt rubriken till 5 kap. förslaget till lag om ändring i vallagen (1972:620),
 - c) 8a och 28 §§ samt rubriken närmast före 8a § förslaget till lag om ändring i lagen (1972:704) om kyrkofullmäktigval samt
 - d) förslaget till lag om ändring i lagen (1972:625) om statligt stöd till politiska partier,
13. beträffande *registrerad symbol på valsedel*
att riksdagen avslår motion 1987/88:K12,
14. beträffande *användningen av ortsnamn i partibeteckning*
att riksdagen avslår motion 1986/87:K706,
15. beträffande *problem med den fria nomineringsrätten*
att riksdagen med avslag på motion 1986/87:K707 godkänner propositionen,

16. *beträffande fördelning av utjämningsmandat på valkretsar*
att riksdagen godkänner propositionen,

17. *beträffande tidpunkten för kyrkofullmäktigvalen*
att riksdagen avslår motionerna 1986/87:K206 yrkande 10, 1987/88:K15 samt 1987/88:K202 yrkande 10,

18. *beträffande poströstning i kyrkofullmäktigval*
att riksdagen avslår motion 1986/87:K606,

19. *beträffande tidsfristen för grundlagsändring*
att riksdagen antar såsom vilande i bil. 1 intaget förslag till ändring i regeringsformen,

20. *beträffande folkomröstningar*
att riksdagen avslår motionerna 1986/87:K206 yrkande 14, 1986/87:K224, 1987/88:K10 yrkande 3, 1987/88:K17 yrkande 1 såvitt nu är i fråga, 1987/88:K202 yrkande 15 samt 1987/88:K219,

21. *beträffande förstärkt lagprövningsrätt*
att riksdagen avslår motionerna 1986/87:K206 yrkande 7, K231 såvitt nu är i fråga samt 1987/88:K202 yrkande 6,

22. *beträffande rätt för tjänstemän att fatta beslut i vissa fall*
att riksdagen avslår motionerna 1986/87:K506 och 1987/88:K504,

23. *beträffande införande av en författningsdomstol*
att riksdagen avslår motionerna 1986/87:K206 yrkande 16, 1986/87:K227 yrkande 4, 1986/87:K231 såvitt nu är i fråga, 1987/88:K202 yrkande 7, 1987/88:K213 samt 1987/88:K225 yrkande 4,

24. *beträffande statligt partistöd*
att riksdagen avslår motionerna 1986/87:K708 yrkande 3, 1987/88:K10 yrkande 4 samt 1987/88:K708 yrkande 3.

25. *beträffande valservice*
att riksdagen med anledning av motion 1987/88:K708 yrkande 2 godkänner utskottets förslag till ändring i vallagen samt som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför,

26. *beträffande grundlagsreglering av utlandssvenskarnas rösträtt*
att riksdagen avslår motionerna 1986/87:K201, 1986/87:K227 yrkande 3, 1986/87:K709 yrkande 1, 1987/88:K201, 1987/88:K222 samt 1987/88:K225 yrkande 3,

27. *beträffande villkoren för utlandssvenskarnas rösträtt*
att riksdagen avslår motion 1986/87:K234,

28. *beträffande svenska medborgares rösträtt i Schweiz och Förbundsrepubliken Tyskland*
att riksdagen avslår motion 1987/88:K703,

29. *beträffande valprövningsnämndens sammansättning*
att riksdagen avslår motion 1987/88:K217,

30. *beträffande ändring i vallagen (1972:620)*
att riksdagen antar i bil. 2 intaget lagförslag,

31. *beträffande ändring i lagen (1972:704) om kyrkofullmäktigval*
att riksdagen antar i bil. 3 intaget lagförslag,

32. *beträffande ändring i lagen (1987:1336) om brevröstning i Förbundsrepubliken Tyskland*
att riksdagen antar i bil. 4 intaget lagförslag,

Stockholm den 22 mars 1988

På konstitutionsutskottets vägnar

Olle Svensson

Närvarande: Olle Svensson (s), Kurt Ove Johansson (s), Birgit Friggebo (fp), Bertil Fiskesjö (c), Sture Thun (s), Hans Nyhage (m), Sören Lekberg (s), Börje Stensson (fp), Elisabeth Fleetwood (m), Bengt Kindbom (c), Nils Berndtson (vpk), Ulla Pettersson (s), Inger Koch (m), Ture Ångqvist (s) och Christina Pettersson (s).

Reservationer

1. Negativ föreningsrätt (mom. 2)

Birgit Friggebo (fp), Bertil Fiskesjö (c), Hans Nyhage (m), Börje Stensson (fp), Elisabeth Fleetwood (m), Bengt Kindbom (c) och Inger Koch (m) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 9 som börjar med "Beträffande frågan" och slutar med "Motionerna avstyrks." bort ha följande lydelse:

Den positiva föreningsrätten, dvs. rätten att fritt ansluta sig till och tillhöra en förening, finns inskriven i grundlagen och i medbestämmandelagen. Det borde enligt utskottet vara en självklarhet att med rätten att tillhöra en förening också följer rätten att slippa tillhöra en förening. Så har också föreningsrätten tolkats i ett uttalande av Europakommissionen för mänskliga rättigheter.

I Sverige är dock rätten att stå utanför en förening ingen självklarhet. Fackliga organisationer ser sig oförhindrade att genom mycket långtgående åtgärder försöka tvinga in arbetstagare som medlemmar. Åtgärder som kan betecknas som svartlistning av icke medlemmar förekommer också. Mycket tyder på att föreningsrätten kommit att tolkas som om den ger föreningen obegränsad rätt att bestämma över sina medlemmar – att skriva sina egna lagar. En sådan tolkning kan givetvis inte accepteras i en demokrati.

Med rätten att ansluta sig till en förening borde rimligen också följa rätten att utträda ur en förening. Denna rätt är ingen självklarhet i Sverige. Arbetsdomstolen har emellertid vid flera tillfällen fastställt att en medlem i en facklig organisation äger rätt att lämna organisationen på egen begäran. Det förekommer dock att fackliga organisationer nekar eller ställer upp svårigheter om en medlem önskar utträda.

Enligt utskottets mening är den elementära mänskliga rättigheten att själv besluta om utträde ur en organisation av så väsentlig karaktär att den inte av lagstiftaren bör delegeras till enskilda organisationers avgörande. För att

garantera den enskildes frihet att själv välja eller avstå från medlemskap i t.ex. en facklig organisation bör därför den negativa föreningsrätten, såsom förordas i motionerna 1986/87:K207, 1987/88:K202, 204, 205 och 215, grundlagsfästas.

dels att moment 2 i utskottets hemställan bort ha följande lydelse:

2. beträffande *negativ föreningsrätt*

att riksdagen med bifall till motionerna 1986/87:K207 såvitt nu är i fråga, 1987/88:K202 yrkande 8, 1987/88:K204, 1987/88:K205 såvitt nu är i fråga samt 1987/88:K215 yrkande 1 hos regeringen begär förslag till ändring i regeringsformen,

2. Reformen på grundlagsområdet (mom. 3)

Bertil Fiskesjö (c) och Bengt Kindbom (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 10 som börjar med "Frågan om" och slutar med "Motionerna avstyrks." bort ha följande lydelse:

Enligt utskottet är det angeläget att reformarbetet på författningsområdet fortsätter. Vilken inriktning detta arbete bör ha anges i det följande.

Fyraårig mandatperiod och skilda valdagar

Mandatperioden för de valda församlingarna bör förlängas till fyra år samtidigt som en ordning med skilda valdagar för riksdagsval och kommunala val införs. Allmänna val skall således hållas vartannat år till kommunfullmäktige och landsting. Huvudmotivet för en förlängning av mandatperioden är behovet av en mer långsiktig planering såväl på riksplanet som i kommunerna. Omsorgen om den kommunala demokratin är det viktigaste skälet för skilda valdagar.

Folkomröstningsinstitutet

Folkomröstningsinstitutet bör ses över och omprövas. Den ordning som nu gäller – i alla frågor utom grundlagsfrågor – är otillfredsställande. Den innebär nämligen dels att majoriteten i riksdagen ensidigt bestämmer vad som kan bli föremål för omröstning, dels att omröstningsalternativen i princip kan vara hur många som helst och dels att tolkningen av omröstningsresultaten blir en fråga för majoritetsbeslut i riksdagen. Vad som bl.a. bör övervägas är således dels att ge en minoritet rätt att få ut en fråga till omröstning, dels att ett riksdagsbeslut i sakfrågan skall föregå omröstningen – det ger medborgarna möjlighet att entydigt säga ja eller nej – och dels att omröstningsresultatet skall vara bindande.

Klara grundlagsregler

Trots att vår grundlag är av sent datum har vid flera tillfällen olika bestämmelser orsakat uppslitande tvister vad gäller innebörd och tolkning. Detta är olyckligt. Det innebär att tilltron till grundlagen som ett övergripande och rättsligt bestämmande dokument sviktar och att grundlagen förfaller till ett objekt för tolkning i den riktning som passar en för tillfället

bestämmande majoritet. Grundlagen bör hållas fräsch. Oklarheter bör tas upp till förnyade överväganden för att åstadkomma skrivningar som inte kan föranleda oenighet om innebörden. Exempel på tolkningsfrågor som bör tas upp i reformarbetet är innebörden av egendomsskyddet, distinktionen mellan avgifter och skatter, retroaktiviteten i beskattningen, fördelningen av normgivningsmakten mellan riksdag, regering och underlydande förvaltningsmyndigheter. Lagrådets roll bör förstärkas för att därmed öka garantierna för att lagar som antas av riksdagen inte strider mot grundlag och de internationella konventioner som Sverige förbundit sig att följa.

Personval

Propositionen tar inte upp folkstyrelsekommitténs förslag om ett ökat inslag av personval. Utskottet beklagar detta. Större möjligheter för medborgarna att inte bara rösta på parti utan också på person skulle vara ett vitaliserande och ur demokratisk synpunkt betydelsefullt inslag i valhandlingen.

Riksdagsupplösning och extra val

Enligt nuvarande regler kan regeringen förordna om extra val. Detta är enligt utskottets mening principiellt felaktigt. Riksdagen är vald av svenska folket i allmänna val. Regeringen är – genom valet av statsminister – tillsatt av riksdagen. Det är således i högsta grad inkonsekvent att regeringen skall kunna avbryta riksdagens mandatperiod. Riksdagen är inget regeringsorgan. Tvärtom är det riksdagen som enligt författningen har att helt bestämma om fortbestånd och avgång. Regeringens rätt att anordna extra val och upplösa den folkvalda riksdagen är inte förenlig med riksdagens överhöghet i övrigt. Denna rätt bör således avskaffas. Om institutet extra val skall finnas kvar bör det vara riksdagen själv som beslutar.

Vad som här sagts om behovet av fortsatt reformarbete på författningsområdet och om inriktningen av detta arbete bör med bifall till motion K17 ges regeringen till känna. Med detta tillkännagivande får motion 1987/88:K226 anses besvarad.

dels att moment 3 i utskottets hemställan bort ha följande lydelse:

3. beträffande *reformer på grundlagsområdet*
att riksdagen med bifall till motion 1987/88:K17 yrkande 1 såvitt nu är i fråga som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört och förklarar motion 1987/88:K226 besvarad med utskottets yttrande,

3. Mandatperiodens längd och den gemensamma valdagen (mom. 6)

Bertil Fiskesjö (c) och Bengt Kindhom (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 11 som börjar med "Utskottet beklagar" och slutar på med "samtliga motioner." bort ha följande lydelse:

Med hänvisning till vad som anförts i reservation 2 bör fyraåriga mandatperioder och skilda valdagar ingå som ett led i det fortsatta reformarbetet på grundlagsområdet. Samtliga motioner tillstyrks.

dels att moment 6 i utskottets hemställan bort ha följande lydelse:

KU 1987/88:32

6. beträffande mandatperiodens längd och den gemensamma val-
dagen

att riksdagen med bifall till motionerna 1986/87:K206 yrkande 9,
1986/87:K227 yrkande 1, 1986/87:K230 yrkande 1, 1986/87:K613
yrkande 3, 1987/88:K11 yrkande 8, 1987/88:K17 yrkande 1 såvitt nu är
i fråga, 1987/88:K202 yrkande 9 samt 1987/88:K225 yrkande 1 hos
regeringen begär förslag till ändring i regeringsformen och vallagen,

4. Valsamverkan mellan partier (mom. 7, motiveringen)

Bertil Fiskesjö (c) och Bengt Kindbom (c) anser att den del av utskottets
yttrande på s. 12 som börjar med "Beträffande frågan" och slutar med
"Motionen avstyrks." bort ha följande lydelse:

Utskottet ställer sig kritiskt till uttalandet av folkstyrelsekommittén om
samverkan mellan partier. Denna upprepas nu, om än i försiktigare ordalag, i
propositionen. Utskottet vill betona att enligt en stabil och viktig rättslig
tradition i vårt land kan man inte lagstifta genom motivuttalande. Om sådana
uttalanden skall ha någon rättslig verkan förutsätter det en ändring av den
gällande rättsregeln. Utskottet vill emellertid i likhet med folkstyrelsekom-
mittén och justitieministern inte förändra valsystemet. Motionens förslag om
ändringar i valsystemet för att underlätta valsamverkan mellan partier
avstyrks därför.

5. Fyraprocentsspärren (mom. 8)

Nils Berndtson (vpk) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 12 som börjar med "I spärrfrågan"
och slutar med "motionerna avslås." bort ha följande lydelse:

Fyraprocentsspärren innebar i det senaste riksdagsvalet att ett parti kan
samla omkring 220 000 röster utan att erhålla ett enda riksdagsmandat.
Spärren är därtill så utformad att ett fåtal röster kan avgöra om ett parti
erhåller 14 mandat eller blir helt orepresenterat, beroende på vilken sida om
spärren det hamnar.

Erfarenheterna av 1985 års riksdagsval visar också att det varit möjligt för
ett parti att ta sig in i riksdagen utan att få stöd av minst 4 % av väljarkåren,
genom att ett parti som medverkat till spärrens tillkomst kringgått reglerna.
Folkstyrelsekommittén konstaterade att det inte är möjligt att genom
lagstiftning effektivt förhindra ett upprepande av vad som skedde 1985 utan
att andra demokratiska värden äsidosätts. Den rimliga slutsatsen är enligt
utskottet att spärren överlevt sig själv och att den därför bör avskaffas. Skulle
man inte vara beredd att helt avskaffa spärren bör övervägas att genom en
trappstegsformad spärr mildra de tröskeffekter den nuvarande spärren har.
Vad utskottet nu anfört bör ges regeringen till känna.

dels att moment 8 i utskottets hemställan bort ha följande lydelse:

8. beträffande fyraprocentsspärren

att riksdagen med bifall till motionerna 1986/87:K203 och 1987/88:K13

yrkande 1 samt med anledning av motionerna 1986/87:K227 yrkande 2, 1987/88:K11 yrkandena 2 och 7 och 1987/88:K225 yrkande 2 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför,

KU 1987/88:32

6. Upplösningsrätten (mom. 9)

Bertil Fiskesjö (c) och Bengt Kindbom (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 13 som börjar med "Kommittén framhåller" och slutar med "Motionen avstyrks." bort ha följande lydelse:

Med hänvisning till vad som anförts i reservation 2 förordar utskottet att frågan om upplösningsrättens avskaffande tas upp i det fortsatta reformarbetet på grundlagsområdet. Motion K17 tillstyrks.

dels att moment 9 i utskottets hemställan bort ha följande lydelse:

9. beträffande *upplösningsrätten*

att riksdagen med bifall till motion 1987/88:K17 såvitt nu är i fråga som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför,

7. Personval (mom. 11)

Birgit Friggebo (fp) och Börje StenSSon (fp) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 14 som börjar med "Partiernas roll" och slutar med "Motionerna avstyrks." bort ha följande lydelse:

Det svenska valsysteMet ger väljarna små möjligheter att välja kandidat inom partierna. Särskilt i stora valkretsar och inom de stora partierna är detta påtagligt. Väljarna får lätt en känsla att valet vad beträffar personer är avgjort på förhand och att "partiapparaten" sitter inne med den verkliga makten. Det leder också till att riksdagsledamöterna riskerar att uppfatta sina uppdragsgivare som bara partimedlemmar och inte som väljare. Avståndet mellan väljare och valda blir stort.

Folkstyrelsekommitténs förslag, som förs fram i motion K17, ändrar enligt utskottets mening inte i någon avgörande grad den ordning som för närvarande gäller beträffande den enskilde väljarens möjligheter att göra personval. Regeringen bör ta fram en metod som innehåller betydligt större inslag av personval i valsysteMet. Motionen K230 tillstyrks.

dels att moment 11 i utskottets hemställan bort ha följande lydelse:

11. beträffande *personval*

att riksdagen med bifall till motion 1986/87:K230 yrkande 2 och med avslag på motion 1987/88:K17 yrkande 1 såvitt nu är i fråga som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför,

8. Personval (mom. 11)

Bertil Fiskesjö (c) och Bengt Kindbom (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 14 som börjar med "Partiernas roll" och slutar med "Motionerna avstyrks." bort ha följande lydelse:

Med hänvisning till vad som anförts i reservation 2 anser utskottet att ökade möjligheter till personval i enlighet med folkstyrelsekommitténs förslag bör ingå i det fortsatta reformarbetet på författningsområdet. Motion K17 tillstyrks och motion K230 avstyrks.

dels att moment 11 i utskottets hemställan bort ha följande lydelse:

11. beträffande *personval*

att riksdagen med bifall till motion 1987/88:K17 yrkande 1 såvitt nu är i fråga och med avslag på motion 1986/87:K230 yrkande 2 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför,

9. Tidpunkten för kyrkofullmäktigvalen (mom. 17)

Hans Nyhage, Elisabeth Fleetwood och Inger Koch (alla m) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 19 som börjar med "Utskottet delar" och slutar med "K202 yrkande 10 avstyrks." bort ha följande lydelse:

Genom de kyrkliga valens förläggning i oktober samma år som de allmänna valen har sämsta tänkbara förutsättning för en kyrklig valdebatt skapats. Valdeltagandet är som regel mycket lågt.

Enligt utskottets mening bör alla kyrkliga val samlas till en ny kyrkans valdag. Som föreslogs av folkstyrelsekommittén bör denna valdag placeras i oktober året före kommunfullmäktigvalen. Förändringen skulle innebära att ökad uppmärksamhet från väljare, partiorganisationer och media skulle riktas mot de kyrkliga valen. Med hänvisning till det anförda tillstyrker utskottet motionerna 1986/87:K206 yrkande 10 och 1987/88:K202 yrkande 10. Motion K15, vari föreslås att kyrkovalen förläggs till den gemensamma valdagen, avstyrks.

dels att moment 17 i utskottets hemställan bort ha följande lydelse:

17. beträffande *tidpunkten för kyrkofullmäktigvalen*

att riksdagen med bifall till motionerna 1986/87:K206 yrkande 10 och 1987/88:K202 yrkande 10 och med avslag på motion 1987/88:K15 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför,

10. Folkomröstningar (mom. 20)

Birgit Friggebo (fp), Hans Nyhage (m), Börje Stensson (fp), Elisabeth Fleetwood (m) och Inger Koch (m) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 20 som börjar med "Utskottet delar" och slutar med "Motionerna avstyrks." bort ha följande lydelse:

Den svenska författningen har – jämfört med många andra länders – ett begränsat minoritetsskydd. Det finns enligt utskottets uppfattning anledning att i olika sammanhang stärka minoriteternas rätt. Det ter sig naturligt att en kvalificerad minoritet i riksdagen i vissa lägen skall ha rätt att föra en fråga direkt till rådgivande folkomröstning.

Skälen för att utöka möjligheterna till folkomröstning är flera. Nya frågor kan snabbt bli aktuella där de politiska partierna inte kan göra anspråk på att tala för en samlad folkopinion. Vissa frågor skär genom partilinjerna eller

följer inte traditionella skiljelinjer i politiken.

Mot denna bakgrund framstår det som viktigt att en minoritet inom riksdagen ges möjlighet att få till stånd folkomröstning. Självfallet bör denna rätt omgärdas av vissa inskränkningar. Så bör t.ex. folkomröstning inte äga rum i budgetfrågor.

Enligt utskottets mening bör frågan snarast bli föremål för ny behandling i lämpligt sammanhang i syfte att mer fullständigt och inträngande bereda frågan. Inriktningen bör vara att låta en minoritet på förslagsvis en tredjedel av riksdagens ledamöter få till stånd folkomröstning. Även andra former för att utlösa en sådan omröstning, t.ex. folkinitiativ, bör utredas i sammanhang-
et. Däremot bör det klart fastslås i förutsättningarna för utredningsarbetet att omröstningarna skall vara rådgivande.

Med hänvisning till det anförda tillstyrker utskottet samtliga motioner utom K17 vari föreslås att omröstningsresultaten skall vara bindande.

dels att moment 20 i utskottets hemställan bort ha följande lydelse:

20. beträffande *folkomröstningar*

att riksdagen med bifall till motionerna 1986/87:K206 yrkande 14, 1986/87:K224, 1987/88:K10 yrkande 3, 1987/88:K202 yrkande 15 samt 1987/88:K219 samt med avslag på motion 1987/88:K17 såvitt nu är i fråga som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför,

11. Folkomröstningar (mom. 20)

Bertil Fiskesjö (c) och Bengt Kindbom (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 20 som börjar med "Utskottet delar" och slutar med "Motionerna avstyrks." bort ha följande lydelse:

Med hänvisning till vad som anförts i reservation 2 anser utskottet att folkomröstningsfrågan bör ingå i det fortsatta reformarbetet på författnings-
området. Även frågan om huruvida omröstningsresultatet skall vara bindande eller ej bör ingå i prövningen.

Med hänvisning till det anförda tillstyrker utskottet motionerna.

dels att moment 20 i utskottets hemställan bort ha följande lydelse:

20. beträffande *folkomröstningar*

att riksdagen med bifall till motionerna 1986/87:206 yrkande 14, 1986/87:K224, 1987/88:K10 yrkande 3, 1987/88:K17 yrkande 1 såvitt nu är i fråga, 1987/88:K202 yrkande 15 samt 1987/88:K219 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför,

12. Förstärkt lagprövningsrätt (mom. 21)

Hans Nyhage, Elisabeth Fleetwood och Inger Koch (alla m) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 21 som börjar med "I några" och slutar med "Motionerna avstyrks." bort ha följande lydelse:

Enligt utskottet har nuvarande reglering med krav på uppenbar avvikelse som grund för lagprövning skapat utrymme för lagstiftning som stämmer mindre väl överens med regeringsformens krav. En utvidgad lagprövnings-

rätt bör därför införas. Lagprövning bör kunna ske även om avvikelser inte är uppenbara. En sådan ändring skulle göra att domstolar och myndigheter fick större möjlighet att vägra tillämpa grundlagsstridig lag. Det finns enligt utskottets mening dock anledning att räkna med att sådan lagprövning även i framtiden kommer att äga rum endast vid sällsynta tillfällen. Motionerna tillstyrks.

dels att moment 21 i utskottets hemställan bort ha följande lydelse:

21. *beträffande förstärkt lagprövningsrätt*

att riksdagen med bifall till motionerna 1986/87:K206 yrkande 7, 1986/87:K231 såvitt nu är i fråga samt 1987/88:K202 yrkande 6 antar som vilande följande lydelse av 11 kap. 14 § regeringsformen:

Finner domstol eller annat offentligt organ att en föreskrift står i strid med bestämmelse i grundlag eller annan överordnad författning eller att stadgad ordning i något väsentligt hänseende har åsidosatts vid dess tillkomst, får föreskriften icke tillämpas.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1989.

13. Införande av författningsdomstol (mom. 23)

Hans Nyhage, Elisabeth Fleetwood och Inger Koch (alla m) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 21 som börjar med "Som en" och slutar med "motioner avslås." bort ha följande lydelse:

Det kan enligt utskottet tänkas att en utvidgad lagprövningsrätt inte skulle vara tillräcklig för att garantera en grundlagsenlig lagstiftning och lagtillämpning. Därför kan det finnas skäl att utreda frågan om införandet av en författningsdomstol.

En författningsdomstol i Sverige skulle ha till främsta uppgift att vaka över att de i grundlagen förankrade fri- och rättigheterna inte kränks. Utvecklingen på detta område inger utskottet betänkligheter. Inte minst gäller det skyddet för den enskildes integritet. Behovet av att få vissa frågor med anknytning till grundlag och t.ex. vallag prövade, utifrån strikt juridiska utgångspunkter, framstår i dag som alltmer markerat.

Enligt utskottet bör frågan om inrättande av en författningsdomstol, dess kompetens, sammansättning och verksamhet snarast göras till föremål för en allsidig och inträngande utredning. Motionerna tillstyrks.

dels att moment 23 i utskottets hemställan bort ha följande lydelse:

23. *beträffande införande av en författningsdomstol*

att riksdagen med bifall till motionerna 1986/87:K206 yrkande 16, 1986/87:K227 yrkande 4, 1986/87:K231 såvitt nu är i fråga, 1987/88:K202 yrkande 7, 1987/88:K213 samt 1987/88:K225 yrkande 4 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

14. Statligt partistöd (mom. 24)

KU 1987/88:32

Birgit Friggebo (fp), Bertil Fiskesjö (c), Börje Stensson (fp), Bengt Kindbom (c) och Nils Berndtson (ypk) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 22 som börjar med "Ett bifall" och slutar med "yrkande 3 avstyrks." bort ha följande lydelse:

Ett bifall till motionerna 1986/87:708 yrkande 3 och 1987/88:708 yrkande 3 skulle förutsätta en omprövning av det statliga partistödets konstruktion. Utskottet är inte berett att förorda en sådan. Motionerna avstyrks. Enligt utskottet är det däremot rimligt att de partier som erhåller gratis valsedlar också får sina kostnader för ett hushållsutskick av dessa valsedlar täckta genom statliga medel. Det får ankomma på regeringen att finna den bästa formen för detta stöd och återkomma till riksdagen med förslag. Vad utskottet nu anfört bör med bifall till motion K10 yrkande 4 ges regeringen till känna.

dels att moment 24 i utskottets hemställan bort ha följande lydelse:

24. beträffande statligt partistöd

att riksdagen med bifall till motion 1987/88:K10 yrkande 4 och med avslag på motionerna 1986/87:K708 yrkande 3 och 1987/88:K708 yrkande 3 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

15. Grundlagsreglering av utlandssvenskarnas rösträtt (mom. 26)

Birgit Friggebo (fp), Bertil Fiskesjö (c), Hans Nyhage (m), Börje Stensson (fp), Elisabeth Fleetwood (m), Bengt Kindbom (c) och Inger Koch (m) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 24 som börjar med "Enligt utskottet" och slutar med "Motionerna avstyrks." bort ha följande lydelse:

Enligt gällande lag har så gott som alla utlandssvenskar rösträtt, men den är inte grundlagsreglerad. De senaste årens debatt och utveckling har enligt utskottets uppfattning visat att detta är otillfredsställande. Genom ett enda riksdagsbeslut med enkel majoritet kan svenska medborgare som vistas utomlands berövas möjligheten att utöva sin rösträtt. Det är därför av stor betydelse att skyddet för rösträtten förstärks. Detta bör enligt utskottets mening ske genom att nuvarande bestämmelser om utlandssvenskarnas rösträtt skrivs in i 3 kap. 2 § regeringsformen. Utskottet tillstyrker således motionerna.

dels att moment 26 i utskottets hemställan bort ha följande lydelse:

26. beträffande grundlagsreglering av utlandssvenskarnas rösträtt att riksdagen med bifall till motionerna 1986/87:K201, 1986/87:K227 yrkande 3, 1986/87:K709 yrkande 1, 1987/88:K201, 1987/88:K222 samt 1987/88:K225 yrkande 3 som vilande antar följande lydelse av 3 kap. 2 § regeringsformen:

Rösträtt vid val till riksdagen tillkommer svensk medborgare som är eller någon gång har varit bosatt i riket. Den som icke har uppnått aderton års

ålder senast på valdagen eller som är omyndigförklarad av domstol har ej rösträtt.

KU 1987/88:32

Fråga huruvida rösträtt enligt första stycket föreligger avgöres på grund av en före valet upprättad röstlängd.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1989.

16. Svenska medborgares rösträtt i Schweiz och i Förbundsrepubliken Tyskland (mom. 28)

Birgit Friggebo (fp), Bertil Fiskesjö (c), Hans Nyhage (m), Börje Stensson (fp), Elisabeth Fleetwood (m), Bengt Kindbom (c) och Inger Koch (m) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 24 som börjar med "Utskottet vidhåller" och slutar med "1987/88:K703 avslås." bort ha följande lydelse:

Utskottet anser det helt otillfredsställande att svenskar som vistas i Schweiz inte alls kan avge sina röster i värdlandet och att de svenska väljarna i Västtyskland skall vara hänvisade till enbart brevröstning.

Utskottet anser därför att den svenska regeringen på nytt bör ta upp förhandlingar med regeringarna i Schweiz och Förbundsrepubliken Tyskland i denna fråga. Kravet från svensk sida bör givetvis vara att svenska medborgare skall få samma möjligheter att avge sina röster i dessa länder som i alla andra. Motionen tillstyrks.

dels att moment 28 i utskottets hemställan bort ha följande lydelse:

28. beträffande *svenska medborgares rösträtt i Schweiz och Förbundsrepubliken Tyskland*

att riksdagen med bifall till motion 1987/88:K703 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

17. Valprövningsnämndens sammansättning (mom. 29)

Birgit Friggebo (fp), Börje Stensson (fp) och Nils Berndtson (vpk) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 24 som börjar med "Utskottet har" och slutar med "Motionen avstyrks." bort ha följande lydelse:

Av principiella skäl anser utskottet i likhet med motionärerna att varje parti som är representerat i riksdagen och som klarat fyraprocentsspärren bör ha en plats i valprövningsnämnden. Nämnden är en rättsinstans och behöver därför i sin sammansättning inte svara mot partiernas styrka i riksdagen. Under vissa perioder har också från riksdagen fristående domare utsetts till ledamöter och suppleanter. Utskottet anser att det för den demokratiska insynen och en oberoende prövning är viktigt att alla riksdagspartier är företrädade i nämnden och vill därför förordas att reglerna skyndsamt ses över av regeringen. Motionen tillstyrks.

dels att moment 29 i utskottets hemställan bort ha följande lydelse:

29. beträffande *valprövningsnämndens sammansättning*

att riksdagen med bifall till motion 1987/88:K217 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

Villkoren för utlandssvenskarnas rösträtt (mom. 27)

Nils Berndtson (vpk) anför:

Jag anser det knappast rimligt att de som utvandrat för årtionden sedan, och därefter kanske inte haft några kontakter med Sverige, alltfjämt skall ha rösträtt till riksdagen och vara valbara. En tidsgräns, förslagsvis på tio år, borde finnas. Jag har emellertid i avvaktan på den beredning som utskottet hänvisar till inte ställt något yrkande.

1 Förslag till Lag om ändring i regeringsformen

KU 1987/88:32

Bilaga 1

Härigenom föreskrivs att 8 kap. 15 § regeringsformen¹ skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

15 §

Grundlag stiftas genom två likalydande beslut. Det andra beslutet får ej fattas, förrän det efter det första beslutet har hållits val till riksdagen i hela riket och den nyvalda riksdagen har samlats. Vidare skall minst *tio* månader förflyta mellan den tidpunkt då ärendet första gången anmäldes i riksdagens kammare och valet, såvida icke konstitutionsutskottet genom beslut, som fattas senast vid ärendets beredning och varom minst fem sjättedelar av ledamöterna förenar sig, medger undantag härifrån.

Grundlag stiftas genom två likalydande beslut. Det andra beslutet får ej fattas, förrän det efter det första beslutet har hållits val till riksdagen i hela riket och den nyvalda riksdagen har samlats. Vidare skall minst *nio* månader förflyta mellan den tidpunkt då ärendet första gången anmäldes i riksdagens kammare och valet, såvida icke konstitutionsutskottet genom beslut, som fattas senast vid ärendets beredning och varom minst fem sjättedelar av ledamöterna förenar sig, medger undantag härifrån.

Riksdagen får icke såsom vilande antaga ett förslag om stiftande av grundlag, som är oförenligt med annat vilande grundlagsförslag, utan att samtidigt förkasta det först antagna förslaget.

Folkomröstning om vilande grundlagsförslag skall anordnas, om yrkande därom framställs av minst en tiondel av riksdagens ledamöter och minst en tredjedel av ledamöterna röstar för bifall till yrkandet. Sådant yrkande skall framställas inom femton dagar från det att riksdagen antog grundlagsförslaget som vilande. Yrkandet skall ej beredas i utskott.

Folkomröstningen skall hållas samtidigt med det val till riksdagen som avses i första stycket. Vid omröstningen får de som har rösträtt vid valet förklara huruvida de godtar det vilande grundlagsförslaget eller ej. Förslaget är förkastat, om de flesta av dem som deltagit i omröstningen röstar mot förslaget och de till antalet är fler än hälften av dem som har avgivit godkända röster vid riksdagsvalet. I annat fall upptager riksdagen förslaget till slutlig prövning.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1989.

¹ Regeringsformen omtryckt 1985:866.

2 Förslag till Lag om ändring i vallagen (1972:620)

KU 1987/88:32

Bilaga 2

Härigenom föreskrivs i fråga om vallagen (1972:620)¹
dels att 7 kap. 2 §, 8 kap. 9 §, 10 kap. 1, 7 och 13 §§, 11 kap. 6 a § samt 14
kap. 9 och 15 b §§ skall ha följande lydelse,
dels att i lagen skall införas en ny paragraf, 6 kap. 7 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

6 kap.

7 a §

Om någon har angetts som kandidat på en valsedelsblankett som tillhandahålls med kandidatnamn vid ett val utan att han har samtyckt till det, kan han anmäla detta till länsstyrelsen. Till anmälningen, som skall göras skriftligen, skall fogas ett exemplar av valsedeln. Länsstyrelsen skall föra en förteckning över de anmälningar som kommer in före valet.

7 kap.

2 §

Röstkort upprättas för den som är upptagen i allmän röstlängd av lokala skattemyndigheten och för den som är upptagen i särskild röstlängd av länsstyrelsen.

Vid ordinarie val till riksdagen och val i hela riket av landstingsledamöter och kommunfullmäktige skall röstkortet sändas till de röstberättigade senast 30 dagar före valdagen. Vid annat val skall röstkortet sändas till de röstberättigade senast 20 dagar före valdagen.

Vid ordinarie val till riksdagen och val i hela riket av landstingsledamöter och kommunfullmäktige skall röstkortet sändas till de röstberättigade senast 30 dagar före valdagen. Vid annat val skall röstkortet sändas till de röstberättigade senast 16 dagar före valdagen.

För val som äger rum samtidigt upprättas gemensamt röstkort.

¹ Lagen omtryckt 1987:1334.

8 kap.

9 §

Valkuvert tillställs valnämnder och röstmottagare. Fönsterkuvert som avses i 5 § tillställs röstmottagare.

Valkuvert får lämnas ut endast i samband med röstning. Inner- och ytterkuvert för valsefelsförsändelse skall i god tid före valet finnas tillgängliga

1. hos valnämnden och hos de personer åt vilka nämnden har uppdragit att gå väljarna till handa i sådant hänseende,
2. på postkontor samt hos lantbrevbärare som tar emot valsefelsförsändelser,
3. hos utlandsmyndigheter och på fartyg där röstning skall äga rum.

Inner- och ytterkuvert för valsefelsförsändelse skall dessutom på begäran kostnadsfritt tillhandahållas parti som *är representerat i riksdagen.*

Inner- och ytterkuvert för valsefelsförsändelse skall dessutom på begäran kostnadsfritt tillhandahållas parti som *vid något av de två senaste riksdagsvalen har fått mer än en procent av rösterna i hela landet.*

10 kap.

1 §

Vid ordinarie val till riksdagen och val i hela riket av landstingsledamöter och kommunfullmäktige får röstning ske på varje postkontor inom riket från och med den tjugofjärde dagen före valdagen till och med valdagen. Vid *annat* val får röstning på postkontor ske från och med den *sjuttonde* dagen före valdagen till och med valdagen.

Vid ordinarie val till riksdagen och val i hela riket av landstingsledamöter och kommunfullmäktige får röstning ske på varje postkontor inom riket från och med den tjugofjärde dagen före valdagen till och med valdagen. Vid *andra* val får röstning på postkontor ske från och med den *tionen* dagen före valdagen till och med valdagen.

Att röstning på postkontor kan begränsas i vissa fall framgår av 2 §.

7 §

När val skall förrättas, bestämmer centrala valmyndigheten efter samråd med utrikesdepartementet hos vilka svenska utlandsmyndigheter röstning skall äga rum. Vid val som ej omfattar hela riket får dock centrala valmyndigheten bestämma att röstning hos svensk utlandsmyndighet ej skall äga rum.

Röstning hos utlandsmyndighet får börja tidigast den tjugofjärde dagen före valdagen och pågå så länge att avgivna valseklar kan beräknas vara centrala valmyndighe-

Vid ordinarie val till riksdagen och val i hela landet av landstingsledamöter och kommunfullmäktige får röstning hos en utlandsmyndighet börja tidigast den tjugofjärde dagen före

ten till handa senast klockan 12 dagen före valdagen.

valdagen. *Vid andra val får röstning hos en utlandsmyndighet börja tidigast den tjugonde dagen före valdagen.*

Röstningen hos en utlandsmyndighet får pågå så länge att avgivna valsedlar kan beräknas vara den centrala valmyndigheten till handa senast klockan 12 dagen före valdagen.

Utlandsmyndighetens chef bestämmer när och var röstning äger rum hos myndigheten samt kungör tid och ställe för röstningen.

Röstmottagare hos utlandsmyndighet är myndighetens chef eller den han utser.

13 §

Vid ordinarie val till riksdagen och val i hela riket av landstingsledamöter och kommunfullmäktige får röstning på fartyg börja tidigast den femtiofemte dagen före valdagen. Vid annat val får röstning på fartyg börja tidigast den *fyr*tiofemte dagen före valdagen.

Vid ordinarie val till riksdagen och val i hela landet av landstingsledamöter och kommunfullmäktige får röstning på ett fartyg börja tidigast den femtiofemte dagen före valdagen. Vid *andra* val får röstning på ett fartyg börja tidigast den *tret*tonde dagen före valdagen.

Röstning på fartyg får pågå så länge att avgivna valsedlar kan beräknas vara centrala valmyndigheten till handa senast klockan 12 dagen före valdagen.

Fartygets befälhavare bestämmer när och var röstning äger rum samt underrättar dem som befinner sig ombord om tid och ställe för röstningen.

Röstmottagare på fartyg är fartygets befälhavare eller den han utser.

11 kap.

6 a §

Vid ordinarie val till riksdagen och val i hela riket av landstingsledamöter och kommunfullmäktige får valsedelsförsändelse vara anordnad tidigast 24 dagar före valdagen. Försändelse som lämnas på fartyg får dock vara anordnad tidigast 55 dagar före valdagen.

Vid annat val får valsedelsförsändelse som lämnas i vallokalen eller på postkontor vara anordnad tidigast 17 dagar före valdagen. Försändelse som lämnas hos utlandsmyndighet får vara anordnad tidigast 24 dagar före valdagen och försändelse som lämnas på fartyg tidigast 45 dagar före valdagen.

Vid *andra* val får en valsedelsförsändelse som lämnas i vallokalen eller på ett postkontor vara anordnad tidigast 10 dagar före valdagen. En försändelse som lämnas hos en utlandsmyndighet får vara anordnad tidigast 20 dagar före valdagen och en försändelse som lämnas på ett fartyg tidigast 30 dagar före valdagen.

Dagen för försändelsens anordnande anges på ytterkuvertet.

14 kap.

9 §

Centrala valmyndigheten fördelar mandaten i riksdagen på grundval av protokollen från länsstyrelserna och med tillämpning av 3 kap. 6–8 §§ regeringsformen.

Vid fördelningen av de fasta valkretsmandaten enligt 3 kap. 8 § första stycket regeringsformen tilldelas mandaten ett efter annat det parti som för varje gång uppvisar det största jämförelsetalet. Jämförelsetalet beräknas, så länge partiet ännu ej tilldelats något mandat, genom att partiets röstetal i valkretsen delas med 1,4. Därefter erhålles jämförelsetalet genom att partiets röstetal delas med det tal som är 1 högre än dubbla antalet mandat som redan tilldelats partiet i valkretsen.

Vid bestämmandet av det sammanlagda antal mandat i riksdagen som parti skall ha enligt 3 kap. 8 § andra stycket regeringsformen för att bli proportionellt representerat tillämpas fördelningsregeln i andra stycket på hela riket som en valkrets. Varje parti tilldelas så många utjämningsmandat som behövs för att detta antal skall uppnås.

Av de utjämningsmandat som parti erhållit *tillföres* det första den valkrets där partiet efter fördelningen av de fasta valkretsmandaten uppvisar större jämförelsetal än i övriga valkretsar. Återstående utjämningsmandat *tillföres* ett efter annat den valkrets där partiet för varje gång uppvisar störst jämförelsetal vid fortsatt tillämpning av fördelningsregeln i andra stycket på partiets röstetal i valkretsarna.

Av de utjämningsmandat som ett parti *har* erhållit *tillförs* det första den valkrets där partiet efter fördelningen av de fasta valkretsmandaten uppvisar större jämförelsetal än i övriga valkretsar. Återstående utjämningsmandat *tillförs* ett efter annat den valkrets där partiet för varje gång uppvisar störst jämförelsetal vid fortsatt tillämpning av fördelningsregeln i andra stycket på partiets röstetal i valkretsarna. *I en valkrets där partiet inte har erhållit något fast valkretsmandat är dock jämförelsetalet vid tilldelningen av det första utjämningsmandatet lika med partiets röstetal.*

Har parti i någon valkrets erhållit flera mandat än antalet på partiets valsedlar upptagna namn, flyttas överskjutande mandat, med motsvarande tillämpning av fjärde stycket, till annan valkrets där partiet deltar i fördelningen av fasta valkretsmandat. Kan mandat ej besättas genom tillämpning av detta förfarande, skall det vara obesatt under den tid för vilken valet gäller.

Mellan lika tal avgöres företrädet genom lottning.

15 b §

De fasta valkretsmandaten i landstinget fördelas för varje valkrets proportionellt mellan partierna på grundval av valresultatet i valkretsen. Härvid tilldelas mandaten, ett efter annat, det parti som för varje gång

uppvisar det största jämförelsetalet. Jämförelsetalet beräknas, så länge partiet ännu ej tilldelats något mandat, genom att partiets röstetal i valkretsen delas med 1,4. Därefter erhålles jämförelsetalet genom att partiets röstetal delas med det tal som är 1 högre än det dubbla antalet av de mandat som redan tilldelats partiet i valkretsen.

Utjämningsmandaten fördelas mellan partierna så, att fördelningen av alla mandat i landstinget blir proportionell mot partiernas röstetal i hela landstingskommunen. Vid bestämmandet av det sammanlagda antal mandat i landstinget som parti skall ha för att bli proportionellt representerat tillämpas fördelningsregeln i första stycket på hela landstingskommunen som en valkrets. Varje parti tilldelas så många utjämningsmandat som behövs för att detta antal skall uppnås.

Har parti vid fördelningen av de fasta valkretsmandaten erhållit flera mandat än som motsvarar den proportionella representationen i landstinget för partiet enligt andra stycket, bortses vid fördelningen av utjämningsmandaten från partiet och de fasta valkretsmandat det har erhållit.

Av de utjämningsmandat som parti erhållit *tillföres* det första den valkrets där partiet efter fördelningen av de fasta valkretsmandaten uppvisar större jämförelsetal än i övriga valkretsar. Återstående utjämningsmandat *tillföres* ett efter annat den valkrets där partiet för varje gång uppvisar störst jämförelsetal vid fortsatt tillämpning av fördelningsregeln i första stycket på partiets röstetal i valkretsarna.

Av de utjämningsmandat som *ett* parti *har* erhållit *tillföres* det första den valkrets där partiet efter fördelningen av de fasta valkretsmandaten uppvisar större jämförelsetal än i övriga valkretsar. Återstående utjämningsmandat *tillföres* ett efter annat den valkrets där partiet för varje gång uppvisar störst jämförelsetal vid fortsatt tillämpning av fördelningsregeln i första stycket på partiets röstetal i valkretsarna. *I en valkrets där partiet inte har erhållit något fast valkretsmandat är dock jämförelsetalet vid tilldelningen av det första utjämningsmandatet lika med partiets röstetal.*

Har parti i någon valkrets erhållit flera mandat än antalet på partiets valsedlar upptagna namn, flyttas överskjutande mandat, med motsvarande tillämpning av fjärde stycket, till annan valkrets. Kan mandat ej besättas genom tillämpning av detta förfarande, skall det vara obesatt under den tid för vilken valet gäller.

Mellan lika jämförelsetal avgöres företrädet genom lottning.

Denna lag träder i kraft, i fråga om 8 kap. 9 § den 1 juni 1988, och i övrigt den 1 januari 1989.

3 Förslag till Lag om ändring i lagen (1972:704) om kyrkofullmäktigval

KU 1987/88:32

Bilaga 3

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1972:704) om kyrkofullmäktigval¹

dels att 15, 30 och 37 §§ skall ha följande lydelse;

dels att i lagen skall införas en ny paragraf, 13 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

13 a §

Om någon har angetts som kandidat på en valsedelsblankett som tillhandahålls av någon vid ett val utan att han har samtyckt till det, kan han anmäla detta till länsstyrelsen. Till anmälningen, som skall göras skriftligen, skall fogas ett exemplar av valsedeln. Länsstyrelsen skall föra en förteckning över de anmälningar som kommer in före valet.

15 §

I fråga om röstkort tillämpas 7 kap. 1 § andra stycket, 2 § första stycket och 3 § vallagen (1972:620). Röstkortet skall sändas till de röstberättigade, *vid val i hela riket* senast 30 dagar *och* vid annat val senast 20 dagar före valdagen.

I fråga om röstkort tillämpas 7 kap. 1 § andra stycket, 2 § första stycket och 3 § vallagen (1972:620). Röstkortet skall *vid val i hela landet* sändas till de röstberättigade senast 30 dagar *före valdagen*. Vid annat val skall röstkortet sändas till de röstberättigade senast 16 dagar före valdagen.

30 §

Röstning får ske på varje postkontor inom riket, vid val i hela *riket* från och med den tjugofjärde dagen och vid annat val från och med den *sjuttonde* dagen före valdagen till och med torsdagen före valdagen, om *ej* annat följer av andra eller tredje stycket.

Röstning får ske på varje postkontor inom riket, vid val i hela *landet* från och med den tjugofjärde dagen och vid annat val från och med den *tionde* dagen före valdagen till och med torsdagen före valdagen, om *inte* annat följer av andra eller tredje stycket.

Röstning på postkontor äger rum under tid då postkontor är öppet för allmänheten. På förslag av postverket får centrala valmyndigheten begränsa den tid då röstning får ske på postkontor. Röstning skall dock alltid kunna äga rum under minst en timme varje dag då postkontoret är öppet för allmänheten.

Finns det särskilda skäl, får centrala valmyndigheten på förslag av postverket bestämma att röstmottagning skall anordnas endast på vissa postkontor. Vid val som omfattar hela riket skall röstning dock alltid kunna äga rum på minst ett postkontor i varje kommun.

¹ Lagen omtryckt 1987:1335.

Inrättas med anledning av valet postkontor vid sjukhus, ålderdomshem, kriminalvårdsanstalt eller liknande vårdinrättning eller vårdanstalt, äger röstning där rum på tid som postverket bestämmer efter samråd med valnämnden och med vårdinrättningens eller vårdanstaltens ledning, dock tidigast sjunde dagen före valdagen. Postverket skall samråda med valnämnden och med vårdinrättningens eller vårdanstaltens ledning om hur röstningen skall genomföras. På begäran av postverket skall valnämnden utse erforderligt antal personer att biträda röstmottagare på postkontoret.

37 §

I fråga om anordnande av *valse-*
delsförsändelse tillämpas 11 kap. 1 §
andra stycket, 3 § andra stycket, 5 §
andra stycket samt 6 a § tredje
stycket vallagen (1972:620). Valse-
delsförsändelse får vara anordnad,
vid val i hela *riket* tidigast 24 dagar
och vid annat val tidigast 17 dagar
före valdagen. I fråga om avlämnande
av *valse-*
delsförsändelse till lant-
brevbärare tillämpas vidare 11 kap.
5 § tredje stycket vallagen.

I fråga om anordnande av *valse-*
delsförsändelser tillämpas 11 kap.
1 § andra stycket, 3 § andra stycket,
5 § andra stycket samt 6 a § tredje
stycket vallagen (1972:620). *En* val-
sedelsförsändelse får vara anordnad,
vid val i hela *landet* tidigast 24 dagar
och vid annat val tidigast 10 dagar
före valdagen. I fråga om avlämnande
av *valse-*
delsförsändelser till lant-
brevbärare tillämpas vidare 11 kap.
5 § tredje stycket vallagen.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1989.

4 Förslag till Lag om ändring i lagen (1987:1336) om brevröstning i Förbundsrepubliken Tyskland

KU 1987/88:32

Bilaga 4

Härigenom föreskrivs att 2 § lagen (1987:1336) om brevröstning i Förbundsrepubliken Tyskland skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 §

Brevröstning skall gå till på följande sätt.

Väljaren lägger för varje val själv in sin valsedel i ett innerkuvert. I närvaro av två vittnen lägger han sedan in iordningställda innerkuvert i ett ytterkuvert för brevröstningsförsändelse och tillsluter detta. Därefter skriver väljaren på ytterkuvertet en försäkran på heder och samvete att han gjort på detta sätt och att försändelsen har ställts i ordning i Förbundsrepubliken Tyskland. Vidare anger han på ytterkuvertet dels den dag då brevröstningsförsändelsen har gjorts i ordning, dels sitt personnummer. Vittnena intygar skriftligen att väljaren egenhändigt undertecknat försäkran samt att de inte känner till något förhållande som strider mot de uppgifter väljaren lämnat på ytterkuvertet. Vittnenas adresser anges på ytterkuvertet. Vittnena skall ha fyllt 18 år. Väljarens make eller barn eller makens barn får inte vara vittne.

Sedan brevröstningsförsändelsen har gjorts i ordning enligt andra stycket lägger väljaren in försändelsen tillsammans med sitt röstkort i ett omslagskuvert och tillsluter detta. Därefter lämnas försändelsen för postbefordran till valnämnden i den kommun där väljaren är upptagen i allmän röstlängd eller, om väljaren är upptagen i särskild röstlängd, till valnämnden i den kommun inom vilken den vallokal är belägen där den särskilda röstlängden enligt 4 kap. 20 § vallagen (1972:620) skall finnas tillgänglig.

Brevröstningsförsändelsen får vara iordninggjord tidigast 24 dagar före valdagen och skall avges senast dagen före valdagen. Försändelsen skall anses avgiven den dag då den är poststämplad. Brevröstningsförsändelsen bör lämnas för postbefordran i så god tid att den kan beräknas vara valnämnden till handa senast andra dagen efter valdagen.

Vid val till riksdagen, vid val i hela landet av landstingsledamöter och kommunfullmäktige och vid en folkomröstning får brevröstningsförsändelsen vara iordninggjord tidigast 24 dagar före valdagen och skall avges senast dagen före valdagen. Vid extra val till riksdagen och vid folkomröstning samtidigt med sådana val får brevröstningsförsändelsen vara iordninggjord tidigast 20 dagar före valdagen. Försändelsen skall anses avgiven den dag då den är poststämplad. Brevröstningsförsändelsen bör lämnas för postbefordran i så god tid att den kan beräknas vara valnämnden till handa senast andra dagen efter valdagen.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1989.

5 Förslag till Lag om ändring i folkomröstningslagen (1979:369)

KU 1987/88:32

Bilaga 5

Härigenom föreskrivs att 6 § folkomröstningslagen (1979:369) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

6 §¹

När folkomröstning skall förrättas, skall, i den mån centrala valmyndigheten inte *förordnar* annat, för var och en som enligt gällande röstlängd är röstberättigad vid omröstningen upprättas röstkort med uppgifter om den röstberättigade. Röstkortet skall dessutom innehålla uppgifter om omröstningen till ledning för den röstberättigade. För folkomröstning och val till riksdagen som äger rum samtidigt upprättas gemensamt röstkort. I fråga om röstkort tillämpas i övrigt 7 kap. 1 § andra stycket, 2 § första och tredje styckena samt 3 § vallagen (1972:620). Röstkorten skall sändas till de röstberättigade senast 30 dagar eller, om omröstningen äger rum i samband med extra val till riksdagen eller om den inte omfattar hela riket, senast 20 dagar före valdagen.

När *en* folkomröstning skall förrättas, skall, i den mån *den* centrala valmyndigheten inte *bestämmer* annat, för var och en som enligt gällande röstlängd är röstberättigad vid omröstningen upprättas *ett* röstkort med uppgifter om den röstberättigade. Röstkortet skall dessutom innehålla uppgifter om omröstningen till ledning för den röstberättigade. För folkomröstning och val till riksdagen som äger rum samtidigt upprättas gemensamt röstkort. I fråga om röstkort tillämpas i övrigt 7 kap. 1 § andra stycket, 2 § första och tredje styckena samt 3 § vallagen (1972:620). Röstkorten skall sändas till de röstberättigade senast 30 dagar eller, om omröstningen äger rum i samband med extra val till riksdag eller om den inte omfattar hela riket, senast 16 dagar före valdagen.

Centrala valmyndigheten bör på lämpligt sätt sprida kännedom bland allmänheten om tid och sätt för röstning och om de bestämmelser i övrigt som gäller för folkomröstningen. Myndigheten bör vidare inför folkomröstning i grundlagsfråga på lämpligt sätt sprida kännedom bland allmänheten om lydelsen av det förslag som omröstningen avser.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1989.

¹ Senaste lydelse 1982:148.

